

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Aarbog
for
Historisk Samfund
for Præstø Amt.

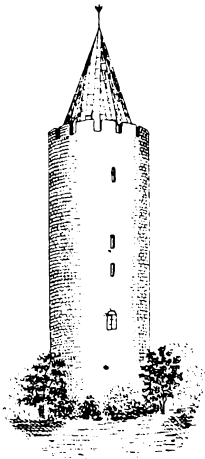
2. Aargang 1913.

Trykt i N. P. Christensens Bogtrykkeri
1913.

Aarbog
for
Historisk Samfund
for Præstø Amt.

2. Aargang 1913.

Trykt i N. P. Christensens Bogtrykkeri
1913.

Præstø Amt og Søetatens Befalingsmænd

i det 16. og 17. Aarhundrede.

En personalhistorisk Oversigt

ved

H. D. Lind,

Sognepræst i Skelby.

Opgaven for nærværende Stykke har været at give en kort Oversigt over *de* Officerer i Kongerne Frederik den Andens, Christian den Fjerdes, Frederik den Tredjes og Christian den Femtes Marine, som har været bosiddende i Præstø Amt og ejet Jordegods dér eller haft et offentligt Hverv at forrette i dette Amt. Det vil vise sig, at man ikke skal have let ved at finde et andet Amt, som kan nævne et større Antal af saadanne Personer, saa at altsaa Præstø Amt vistnok kan siges at gaa i Spidsen i denne Henseende.

I *Bjeverskov Herred* laa forudm (i Lidemark Sogn) en nu forsvundet Herregaard, Taagerød, som *Hartvig Hocken* ejede til sin Død 1595; han jordedes under en smuk Ligsten i Sognets Kirke. Han havde faret til Søs i Krigsaarene 1564—68 og maa have været en brutal Søulk, hvis det er sandt, hvad Rygtet senere fortalte, at han stræbte en Præst efter Livet, fordi denne havde foreholdt ham hans ugudelige Levnet.

I Vollerslev Sogn findes Gaarden Juellund, som er af yngre Oprindelse, idet *Jens Juel* omtrent 1694 sammenlagde 2 ældre Herregaarde til dette Landsæde og opførte Hovedbygningen. Det er den bekendte, af baade Staten og Marinen saa højt fortjente Statsmand General-Admiral, Gehejmeraad og Baron Jens Juel, som her er Tale om; han døde 1700 i en meget kritisk Tid, netop som han skulde føre Flaaden i Søen mod den svenske Modstander. — Den ene Herregaard, som indgik under Juellund, var Jonstrup (i samme Sogn) 1647—56 ejedes den af den rige *Niels Trolle*, som foruden andre vigtige Statsebeder ogsaa fra 1645 beklædte Rigs-Viceadmiralens Stilling, efter Kongens Ønske, »uagtet han prætenderede sin Uvidenhed udi slig en høj Office«. Vel deltog han i Frederik III.s Hyldingsrejse til Norge, men bad siden gentagne Gange paa Grund af Svaghed om sin Afsked, som endelig tilstodes ham i Begyndelsen af 1651. Han blev siden Statholder i Norge og »Rigsraad« under den souveræne Konge, og døde 1667*).

I *Stævns Herred*, Magleby Sogn, ejede *Frans Bille* i det 16. Aarhundrede Gaarden Søholm. Han kom 1563 til Skibs og kæmpede 11. Septbr. tappert ved Gulland under Peder Skram, idet han var en af de faa, som bistod denne deres Admiral med at forfølge Fjenden; men under Forfølgelsen blev han ved en Vending med Skibet dødelig saaret af en Stykkekugle og begravedes »hæderlig og med tilbørlig Ære« i Visby Kirke paa Gulland. — En omtrent samtidig Kampfælle ejede i nogen Tid den prægtige Herregaard Gjorslev i Holtug Sogn. Det var *Vincens Juel* til Hesselmed. Han gjorde Søkrigstjeneste 1559—65, det sidstnævnte Aar under Herluf Trolle og Otto Rud; men han var iblandt dem, som beskyldtes for ikke at have forholdt

---

*) I Herfølge Kirkes Ydermur findes en Mindetavle over 5 Personer, hvis Lig drev i Land 1710 fra »Dannebrog«, som 4. Oktober under Søhelten *Iver Huitfeldt* sprang i Luften paa Køgebugt. Indskriften, som er af B. S. Ingemann, mælder: Hist Kæmpeskaren mod Himlen fløj, her Kirkegaarden blev Kæmpehøj!

sig vel i Slaget 7. Juli, da Otto Rud blev fanget; han faldt i Unaade hos Kongen og kom ikke mere til Skibs; men der betroedes ham dog andre vigtige Hverv. Da han i et saadant 1579 sendtes til Lifland, forgik Skibet med ham ved Bornholm. — I Hellested Kirke er Baron *Jens Juul* (Side 4) stedet til Hvile; han havde i samme Sogn oprettet Juellinge til et Baroni (1672). Godset førte tidligere Navnet Valbygaard og ejedes til en Tid af Sømanden *Herluf Trolle Daa* til Snedinge. Han var Skibshovedsmand fra 1597 til 1611 og fungerede i Kalmarkrigen som Underadmiral. Island, hvormed han var forlenet, styrede han saa slet, at han maatte give Kongen 3000 Dlr. i Bøde. I Holland havde han i sine unge Dage trolovet sig lovligt med en Pige, som han senere ved alle, men ikke lige hæderlige Midler søgte at blive kvit. Ved sin Død 1630 efterlod han sine Pengesager i stor Uorden. — I Lyderslev Sogn fandtes i sin Tid Højstrup Len, som 1617—19 styredes af *Christoffer Gøje* til Gunderslevholm. Uagtet han ikke var Soofficer, stod han dog i et nært og vigtigt Forhold til Marinen, idet han var Leverandør af adskillige store Orlogsskibe, som især byggedes i Norge, hvor han nogle Aar var Lensmand. Ved Skibsbyggeriet vilde han klare den Gæld, hvori han var kommen til Kongen, men det lykkedes ikke; Gunderslevholm maatte han sælge 1631. Han døde 1652.

I *Fakse Herred* standser vi først ved Karise Sogn, hvor Kronlenet Tryggevælde laa i ældre Tid, omfattende ogsaa nævnte Herred. Her var *Christoffer Trondsen (Rustung)* Lensmand 1560—63 uden at svare Afgift, men mod at lade sig bruge »i Søen og i Havnen«. Han havde været en af Datidens dygtigste, men ogsaa mest hensynsløse Søhaner, da han 1542 kom i Christian III.s Marinetjeneste og brugtes mange Gange som Admiral paa forskellige Togter; men hos Frederik II. synes han ikke at have været i Yndest, hvorfor han ogsaa brugtes i Begyndelsen af Syvaarskrigen i en mere underordnet Stilling, og 1565 maa han være død. Han er Fader til Bothwells bekændte »Skottefrue« Anna. *Christoffer Gøje* (se ovenf.) var ogsaa Lensmand

(1614—19) paa Tryggevælde, og da styredes Bjeverskov, Fakse og Stævn's Herreder derfra. — *Jens Truidsen Ulfstand* skrev sig til den faste Borg Vemmetofte i Sognet af samme Navn. Hans Fader Truid Gregersen havde været Søkriger, og Jens blev det ogsaa, men til sin store Ulykke. 1566 blev han nemlig Underadmiral for Flaaden og kom om Bord paa »Hannibal«, men straks efter Udløbet fik Skibet Slagside til Skade for Operationerne, og efter Søslaget ved Øland gik Hannibal under (28. Juli) i den forfærdelige Storm ved Visby. *Niels Trolle* (Side 4) havde senere ogsaa Ejendomspart i Vemmetofte. — Naar vi nævner Totterupholm (det nuværende Rosendal i Fakse Sogn), faar vi en velkommen Lejlighed til i denne Oversigt at medtage vor store Søhelt, Sejerherren i Køgebugtslaget, General-Admiral-Løjtnant *Niels Juul's* Navn. Han ejede nemlig denne Gaard fra 1686. — Lystrup i Kongsted Sogn minder os derimod om en Søofficer af en anden Karakter. *Tønne Grubbe* kom i Tjenesten 1682, men reduceredes allerede 2 Aar efter. Desuagtet blev han atter antaget 1687 til Kaptejn, men vilde ikke tiltræde Chargen, skønt han selv havde ansøgt om den, hvorfor han naturligvis atter fik sin Afsked 1689. Hans Sognepræst mente at have Grund til paa Prædikestolen at kalde ham »et skurvet, skaldet Hoved«, »et Svin« etc. Præsten mistede vel sit Embede, men kort Tid efter sad Tønne selv arresteret i Kastellet Frederikshavn som indviklet i en Barnemordsag. Han døde 1721 som sin Slægts sidste Mand og jordedes i Kongsted Kirke. — I Nabsognet Roholte ligger Lindersvold, der ejedes af Lindenoverne. *Godske Lindenov* var 1605 indtraadt i Søjtenesten og havde bl. a. foretaget to mærkelige Opdagelsesrejser til Grønland, da han 1610 blev Tilsynsmand (Admiral) paa Bremerholm, dog fungerede han ogsaa som Underadmiral til Søs under Mogens Ulfeld i de to Krigsaar 1611—12; men fra det sidste Aars Togt kom han syg hjem og døde kort Tid efter. Hans Søn *Christoffer Lindenov* blev ogsaa ligesom Faderen Admiral paa Holmen (fra 1645). De Underslæb, der paa Værftet var gaaet i Svang under hans Forgænger, (Erik Ottesen

Orning), vilde han gerne hæmme, men greb dog ikke kraftigt nok ind imod dem. Han fo'r ogsaa til Søs som Admiral, saaledes i 1656 til Christiania og mod Danzig; men n. A. var han i stor Unaade, vel fordi han ivrede mod Krigen med Sverrig 1657—60, afskedigedes fra Holmen og fik Nykøbing Len som en Slags Forvisning. Ved Svenskernes Angreb paa Falster blev han deres Fange, om end nogle mente, at han selv havde vist dem det Sted, hvor Landgangen var lettest. Efter Krigen mistede han Lenet, men kom dog senere igen til Hoffet og døde 1679.

Ogsaa i *Tybjerg Herred* træffer vi adskillige Marinepersoner. I Aversi Sogn genfinder vi *Christoffer Goje* (Side 5) som Ejer (1627—52) af Assendrup. — Som Besidder af Tybjerggaard (Tybjerg Sogn) i 16de Aarh. anføres *Bjørn Kaas* til Staarupgaard; han var Rigsraad og deltog 1567 i Toget til Søs mod Agershus og døde 1581. Som yngre havde han erklæret Byen Lyneborg aabenlys Fejde, fordi Borgerskabet dér havde ladet en Broder til ham henrette. — Ravnstrup i Herlufmagle Sogn tæller Rigsadmiralen *Claus Daa* blandt sine Ejere. Uagtet det ikke kan paavises, at han forud havde befattet sig specielt med Sovæsenet, tænkte Kongen i 1627 dog paa at indsætte ham i den nævnte høje Stilling, men fik ikke sin Vilje med ham før i 1630, da Angrebet paa Hamborg krævede Ansættelsen af en Flaadefører. Claus Daa kom da ogsaa til at fungere ved denne Lejlighed, men ikke til Christian IV.s fulde Tilfredshed. Senere gav Bremerholm Rigsadmiralen meget at bestille, og i 1640, da Ufred med Hollænderne truede, blev han atter kommanderende Admiral, men Faren drev over, og n. A. døde han og blev bisat i Herlufmagle Kirke, hvor et smukt Epitafium minder om ham. — Bavelsegaard i Sognet af samme Navn ejedes i Slutningen af 16de Aarh. af *Jakob Ulfeld Knudsen* til Kogsbølle. Han var Rigsraad, men havde den mærkelige Oplevelse, at han hele to Gange blev afsat af Kongen fra denne Stilling og ligeledes to Gange fik Benaadning; han forglemte heller ikke efter Kongens Død at give sin Harme Luft. 1564 og 65

havde han været til Skibs og deltog første Aar i Slaget ved Øland. Han døde 1593, og hans Søn Mogens opnaaede at blive Rigsadmiral. — I Næsby Sogn ligger det skønne Næsbyholm, blandt hvis Ejere vi kan nævne *Henrik Bjelke*. Skønt han kun var Oberst til Lands, blev han 1653 Flaadeadmiral og 1657 Rigs-Viccadmiral. I Svenskekrigen udfolder han en stor Virksomhed. 1657 leverer han de svenske Træfningen ved Falsterbo og blokerer den fjendtlige Flaade i Vismar i et langvarigt Vintertogt; 1658 er han Ene-Admiral over danske Skibe og tillige over en stor Del hollandske, der skal operere mod Landskrone; 1659 deltager han i Slaget ved Rødsand og i Landstigningen ved Kærteminde m. m. Efter Krigen blev han en virksom Præsident for Admiralitetet og endelig 1662 Rigsadmiral, skønt han ikke mere kom til Søs. Han døde 1683, og under mange Æresbevisninger blev hans Lig ført fra København til Næsby Kirke, i hvis Kapel hans Kiste med hans Kaarde og Sørgefane endnu findes. I 1669 ankom Frederik III. en Aften til Næsbyholm og »var allernaadigst tilfreds med Rigsadmiralens og hans Kærestes (Edel Ulfelds) Traktement og Logement«*).

Rønnebæksholm i *Hammer Herred* var tidligere et kgl. Len, og 1556—61 var *Bjørn Sakstrup* til Osby Lensmand her. Omtrent samtidig (1560) tjente han Kongen som Skibshovedsmand og fo'r til Søs med Herluf Trolle. 1571 bortskænkede Kongen Lenet, saa at det blev Privatejendom,

---

*) I *Næstved By* har Admiral *Ole Judicher* boet efter at være bleven fjærnet fra sine Embeder som Admiral og Ekvipagemester paa Holmen. Som Student og »slet og ret Skolelærer« hos Holmens Chef Admiral II. Span anbefaledes han 1690 af denne til Ekvipagemester-Posten, da han havde gode matematiske Kundskaber. I sin Embedstid konstruerede han nu 32 større »faste Skibe, som var mere bekvemme til Træfning end til Sejlads«. Hans Dygtighed indgav ham stor Selvfølelse, som skaffede ham Fjender; disse styrtede ham, da de mente at kunne undvære ham. 1727 dømtes han fra Embedet og tog Bolig i Næstved. Her lod han »et aarvaagent Øje« indhugge over sin Dør. Allerede 2 Aar efter døde han her, men hans Lig havnede i Holmens Kirkes Kapel.

men en senere Ejer af Rønnebæksholm og af Grevensvænge (begge i Rønnebæk Sogn) kom i Pengerød og maatte optage saa store Laan hos *Pros Mund* til Birkesvold, at denne Mand 1637 kunde overtage Grevensvænge som Ejendom og hans Enke Edel Urne senere Rønnebæksholm. *Pros Mund* var 1624 blevet Skibsløjtnant og 1628 Kaptejn og opererede d. A. med *Held* i Østersøen (under Kejserkrigen); han blev senere Admiral paa Elben og Lensmand paa Island. 1644 deltager han i betydningsfulde Togter i Vesterhavet og i Søslaget paa Kolberghede, men 13. Oktbr. finder han Heltedøden i Slaget under Lolland, idet han bukkede under for en stor fjendtlig Overmagt. Ved Entringen af hans Skib *Patentia* kæmpede han til det sidste, men blev nedskudt, og hans Lig blev udplyndret og kastet i Havet af Fjenderne. — I Olstrup Sogn opførtes Holmegaards Hovedbygning af Rigsadmiral *Claus Daa* (Side 7), og i samme Sogn fandtes forud Olstrupgaard, som *Albert Beck* ejede. Han var 1563 kommen om Bord paa den udrustede Flaade, uden at Kongen endnu havde tiltænkt ham en særlig Kommando; men inden Bestemmelse herom kunde træffes, blev »Hektor«, hvor *Albert Beck* var om Bord, erobret af de svenske, 30. Maj, og han var endnu Fange ved Krigens Slutning 1570. Han maa være død efter Aar 1597. — At *Niels Trolle* (Side 4) var Ejer af Gavnø i Vejlø Sogn, skal lige omtales her. — *Lundby Gaard* i Sognet af samme Navn var i 16de Aarh. i *Knud Stensens* Besiddelse; Skibshovedsmand var han fra 1559, og i Følge hans egne Optegnelser har han virksomt deltaget i alle Syvaarskrigens store og blodige Søslag, undtagen i Maj 1564, da han maatte til Norge for at undsætte Trondhjem; Skibbruddet i 1566 ved Gulland slap han fra med Livet; men 1567 synes han at have været paa sit sidste Togt. Han døde 1579, og hans Enke *Anne Lunge* bortmageskiftede Gaarden til Kongen, som forlenede den til forskellige, deriblandt til *Tyge Christensen*, der 1624—40 var i Kongens Sotjeneste som Løjtnant og Kaptejn og gjorde en eller maaske flere Rejser til Ostindien. 1642 udgav han Bogen »*Ars navigationis*, inde-

holdendes trende Parter, udi hvilke findes alt, hvis (o: hvad) en Sejlingsmand fornøden gøres udi Sjøfarten«. 1632 havde han faaet tildelt uden Afgift, Fæste, Ægt eller Arbejde den halve Del af Lundbygaard i Vordingborg Len og desuden Tilladelse til at »udminde« Bonden paa den anden halve Gaard, hvis *han* godvillig vilde indvillige deri. Gaarden maatte Tyge beholde paa Livstid, hvis han vedblev at være i Søkrigstjenesten; senere, 1642, da han jo havde forladt denne, tilstedes det ham dog at beholde Gaarden, men mod en aarlig Afgift. Desuden havde han 1637 faaet Ventebrev paa Tiender i Hammer og i Kastrup Sogne.

Baarse Herrcd. Bækkeskov i Everdrup Sogn tilhørte en Tid *Christoffer Lindenov* (Side 6). 1650 faar han Udlæg i Gods i nævnte Sogn, og 1653, da han Aaret i Forvejen havde givet 4000 Kr. i Forstrækning til Flaadens Udrustning, modtager han Jordegods »i Vordingborg Len« i Erstatning. — I Snesere Sogn fandtes i gamle Dage den nu forsvundne Snegaard (eller Snigaard, se Aarbog for Historisk Samfund for Præsto Amt 1912, 87 ff); her var *Vincens Juul* (Side 4) Lensmand 1556—61 og *Christiern Juul* 1567—69. Sidstnævnte skrev sig til Udstrup og udfoldede stor Virksomhed som Søkriger i Syvaarskrigen. Baade 1563, 1565 og 1566 deltog han i de store Søslag, men satte ikke Livet til ved Skibbruddet ved Visby. 1566 og 67 fungerede han som Holmens Admiral og døde 1585. — I Beldringe Sogn havde Beldringegaard *Albert Beck* (Side 9) nogen Tid til Ejer. — Jungshovedgaard (i Sognet af samme Navn) er nu jævnet med Jorden, men var tidligere Sædet for en Lensmand og derpaa for en Amtmand. *Ove Gedde* til Tommerup, som har skænket et Par Lysestager til Jungshoved Kirke, var Lensmand her 1646—49. Han havde 1618—22 været øverstbefalende paa det bekendte epokegørende Togt til Ostindien og regnes derefter som Søofficer i det mindste til Kejserkrigens Ende 1629. I Svenskekrigen er han Admiral over den saakaldte norske Flaade, som 1644 opererer i Listerdyb og Kattegat. I Marts n. A. udnævnes han til Rigsadmiral og udsendes for at blokere

Gøteborg, men han tilsætter Admiralskibet, skader sit ene Ben og vender tilbage uden Sejr. Senere kom han næsten ikke mere til Søs. Ved Fredsbruddet 1658 befandt han sig i Skaane og toges dér til Fange af de svenske; efter at være udvekslet 1660 deltager han i Stændermødet i København, men dør s. A. og stedes til Jorden i Roskilde Domkirke*). — I Kallehave Færgegaard har *Jakob Andersen* resideret. Han havde været Skibslojtnant fra 1631 og Kaptejn fra 1638, men forlovedes 1615 og blev 1665 ansat som Færgemand mellem Rorvig og Odsherred, hvorfra han 3 Aar efter forflyttedes til Kallehave, idet der samtidig tilstodes ham en Portion Skipperkost. Han døde 1676, 87 Aar gl, og jordedes i Holmens Kirkes Urtegaard. Siden var *Ibbe Lydersen* Færgemand her. Han var 1676 blevet Løjtnant og straks derefter Kaptejn og forte i flere Aar kun Smaaskibe i mindre betydningsfulde Ærinder, men da Skibet »Svenske Løve« strandede for ham i Kattegat (1681), domtes han fra sin Charge. Nogle Aar efter ansættes han dog ved Kallehave Færge, hvor han virker til sin Død 1694; i Kirken findes en Mindetavle over ham. Hans Enke ansøger i Juni s. A. om, at hun maa beholde Færgeriet, da hun vil betjene det forsvarligen.

Af Lensmændene paa *Vordingborg Slot* kender vi allerede *Bjørn Kaas* (Side 7), som virkede her 1561—63; nogle Aar forud (1552—57) havde *Jørgen Brahe* Lenet. I Syvaarskrigen »holdt han sig som en ærlig Mand« baade i Slaget i Øland 1564 og i Femernslaget 1565 (4. Juni). Straks derefter er han hjemrejt til København, thi da han og Kongen — sikkert efter et godt Lag — befandt sig ved Amager-Færgested, faldt Kongen i Vandet, og under Forsøget paa at redde ham blev Jørgen Brahe saa ilde tilredt eller forkommen, at han døde kort efter (21. Juni) og begravedes i Vor Frue i København. I ældre Tid havde Lenet 4 Herreder under sig, nemlig Alsted, Baarse, Hammer

---

*) Om *Joakim Bilow*, som ogsaa var Lensmand paa Jungshoved, se nedenfor.

og Tybjerg; men da *Joakim Bülow* var Lensmand (1612—16), var Alsted Herred forlængst blevet udskilt, og der blev da givet Bülow Jungshoved Len som en Erstatning. Han skrives til Ingelstad og Wedendorf og var Hofsinde, da han 1599 maatte deltage i Christian IV.s bekendte Nordlandsfart, paa hvilken der betroedes ham Kommandoen over en erobret Prise Neptunus; men derpaa horer hans Somandsfærd snart op. Han døde 1615.

Vordingborg Færggaard hed Hvidengerfærge i gamle Dage. 1634 havde *Mikkcl Mortensen* faaet Ventebrev paa denne Færge efter Faderens, Færgemand Morten Solings, Død. Selv var Mikkel Mortensen 1628 blevet Søofficer og tjente vel, om han end en Gang for en Forsømmelses Skyld paa Kongens Befaling havde maattet lide den Tort at tilbringe en Nat i Bolten ved hans eget Skibs Stormast. 1644 deltog han virksomt i Søslagene ved Listerdyb, Kolberg-hede og Lolland; men her gik hans Skib Neptunus op i Luer. Næste Aar skulde han have været Faderens Efterfølger paa Færgegaarden; men da Morten Soling ikke havde udvist tilborlig Flid i sin Bestilling, vragede Vordingborg-Lensmand Sonnen som Færgemand og vilde indsætte sin Skriver i Embedet. Men Kongen havde den Mening, at Sonnen ikke kunde gøre for, at hans Fader havde været en »Bærenhyter«; og hvis Mikkel kunde sætte Loven og Vissen for, at alt ved Færgen blev holdt i upaa-klagelig Orden, kunde han, der jo var kendt med Søværsenet, være lige saa god som enhver anden og især som en Skriver, der ikke passede til den Bestilling.

Møen var i 16. Aarh. delt i 2 Herreder, som tilsammen udgjorde *Stege Len*; dette var en Tidlang tillagt flere Mænd, der fungerede som »øverste Admiraler«, en Stilling, der var Forløber for Embedet som Rigsadmiral. Den første var *Jakob Brokkenhus* til Damsbo (1563—65); men hans Embedstid strakte sig kun over nogle faa Maaneder, idet han, næsten for Syvaarskrigen var begyndt, blev taget til Fange af de svenske i det uheldige Slag ved Bornholm 30. Maj 1563. I Fangenskabet synes han at have lovet den

svenske Konge at ville bidrage sit til at støde Frederik II. fra den danske Trone, men da han intet kunde udrette i saadan Henseende, kom han mellem en dobbelt Ild, idet han i Sverrig dømtes som ærcløs, fordi han ikke havde holdt sit Ord, og idet Kong Frederik som Straf nægtede at udløse Forræderen af Fangenskab. For at genvinde sin Fred her hjemme maatte han erlægge en stor Bode paa 5000 Kr. Han døde 1577. Et Par Aar efter Brokkenhus blev *Evert Bild* til Ravnholt Lensmand paa Stege. Han havde 1564 som Lensmand over Trondhjems Len til sit Uheld maattet overgive Stenvigsholm til Svenskerne, men slap, trods Kongens Vrede, med at miste Lenet. Efter at han dernæst havde tjent i Landhæren og var blevet Rigsraad, udnævntes han 1567 til øverste Admiral og til Lensmand i Stege, men fungerede ikke meget længere end Brokkenhus, thi han fik kun den efter Skibbruddet ved Gulland rekonstruerede Flaade lagt ud ved Dragør, da han selv blev syg, maatte drage i Land og døde 1. Avgust. Straks derpaa blev *Peder Munk* til Estvadgaard udnævnt til »Hans Majestæts Admiral« og fik ogsaa kort Tid efter Stege Len. Han havde været til Søs siden 1564, havde med Ære deltaget i Søslogene n. A. og ved Gulland 1556 reddet sit Skib ved god Konduite. Ligeledes gjorde han god Fyldest i den øvrige Del af Syvaarskrigen, saaledes ved Angrebet paa Reval. Da han 1670 blev Rigsraad, kunde han maa-ske siden den Tid eller i ethvert Fald fra 1576 benævnes Rigsadmiral, og som saadan var han da flere Gange til Søs; men da han 1589 med en Eskadre skulde føre Christian IV.s Søster Frøken Anna til hendes Brudgom, den skotske Konge, tilføjede Storme og Uvejr hans Skibe saa megen Overlast, at han i lang Tid maatte søge Ly i Norge, og at Ulykken kun kunde forklares som en Virkning af Trolddom. Næste Aar lykkedes det ham dog at naa Skotland med Prinsessen. Under Christian IV.s Mindreaarighed var han indtil 1593 Medlem af Formynderregeringen, og tre Aar efter opgav han Stege Len, da han havde ombyttet Stillingen som Rigsadmiral med det anseeligere Embede

som Rigens Marsk. Han havde 1574 faaet sig tillagt det mindre Len Elmelunde paa Møen og døde 1623*).

I Stege blev den tidligere Latinskole 1697 forandret til en Navigationsskole, som vel kom i Gang i det nye Aarhundrede, men aldrig fik nogen Betydning. Den nedenfor nævnte *Hans Schønnebol* var en ofte altfor medgørlig Tilsynshavende ved Skolen.

Fra 1685 havde den kgl. Hestgarde haft Standkvarter paa *Moen*, som var blevet ganske ødelagt derved. Det skulde være en Forbedring, da Regeringen bortflyttede Garden 1696 og oprettede »Baadsmanskvarterer« i Stedet. Meningen var at samle Matroser til Flaadens Brug paa denne Maade; de fik Løfte om frit Hus med Have og Proviant in natura mod at tjene for en ringere Løn end andre Søfolk baade til Koffardis og til Orlogs, naar det krævedes; deres Enker skulde have et halvt Naadensaar, for at de imidlertid kunde blive »forsynede« med dygtige Baadsmænd ved et nyt Ægteskab. De mange Huse, som tidligere var blevet byggede til Gardisterne, omdannedes nu til Søfolkene. Allerede det næste Aar var der 343 Baadsmandsvaaninger færdige, og der var udsæt Byggepladser til 657 andre. For at føre Tilsyn med Folkene var det oprindeligt paatænkt at vælge en Admiral eller anden højerestaaende Søofficerer, men man nøjedes med en Kaptejn. Det blev *Hans Schønnebol*, en norsk Adelsmand, som 1680 var blevet Løjtnant og 1689 Kaptejn. 1696 fik han nu Befaling i Oktbr. til at rejse til Møen for at have Opsigt med de der indkvarterede Baadsfolk, og n. A. avancerede han til Kommandør-Kaptejn; det skulde vel forøge hans Myndighed. Han tog foreløbig Bopæl i Stege; senere indrettedes et af de »dobbelte« Baadsmanshuse paa Stege Ladegaards Grund til ham. Men hele Ordningen svarede ikke til Hen-

---

*) I Stege Kirke hænger en Model af Linieskibet »Justitia«. Det er et Minde om *Just Juel*, som var Søofficer fra 1689 og i Aaret 1715 faldt som Viceadmiral paa dette Skib, ramt af en svensk Kanonkugle (se nærv. Aarbog 1912, 85).

sigten; Matroserne var af meget tvivlsom Karakter og ikke lette at holde i Ave, og det er et Spørgsmaal, om Schønnebøl var den rette Mand til denne Post. Han hævdede dog sin Stilling til sin Død, der indtraf 1714. Han var imidlertid forfremmet til Schoutbynacht og boede da atter i Stege.

Vor Oversigt har nævnet 9 Øverste-Admiraler, Rigsadmiraler eller General-Admiraler, 6 Viceadmiraler og 17 andre Officerer foruden 1 adelig Marine-Entreprenør. Kan noget andet Amt fremvise et større og mere udvalgt Selskab af Personer, der henhørte under Søetaten i de paagældende Aar?

Præsterækken i Storehedinge Sogn.

Personalhistoriske Skildringer og Optegnelser^{*)}

ved

Johannes Volf,

Cand. theol.

A. Sognepræster.

Fra den katolske Tid kendes ikke meget til Storehedinge Sogns Historie. Man har tidligere ment, at der har været et Kloster i Byen. Men Historikerne er kommet bort fra denne Antagelse, da der intet Dokument eksisterer herom. Byens ældgamle Kirke (med dens maaske lige saa gamle »Kirkelade«) er et Vidnesbyrd om den Betydning, Byen tidlig har haft for Stevns. Den ældste af Kirkens Klokker stammer fra 1457 og bærer Navnet St. Katherine efter en af Middelalderens største Helgeninder, Katherine af Alexandria. Af gamle Ligsten findes ingen bevaret fra den katolske Tid. Men Arkivtegner Søren Abildgaard har fra sin Rejse til Landets Købstæder aftegnet og bevaret fra Forglemmelse en af de ældste og smukkeste Ligsten i Kirken (se Afbildningen). Stenens latinske Inskription lyder i Oversættelse saaledes: »Anno domini 1404 paa Kristi Fødsels Dag døde Peter Ywerssone. Anno domini 1405 døde Anne, hans Hustru. Bede!« Rimeligvis har Munke og Præster fra Roskilde jævnlig besøgt Stevns og vel delvis

*) Clichéerne til alle Billederne er velv. stillede til Disposition af »Østsjællands Folkeblad«.

haft Ophold i Storehedinge — ogsaa paa Gjorslev har de haft et Tilhold, eftersom det nu staaende Slot opførtes af Biskop Peder Jensen Lodehat og tilhørte Roskilde Bispestol. Af Præster fra den katolske Tid i Storehedinge findes nævnt

Peter Ywersone.

Niels Almarson (1395) og *Laurents Truelsøn* (1490). Angaaende den interessante Tid, som dannes ved Overgangen til Reformationens Indførelse kendes intet herfra.

Med Hensyn til Nabsognene har i de sidste Aarhundreder Forholdene ofte været Genstand for Omordnin-

ger. Højerup Sogn var saaledes før 1678 Annex til Havnlev og blev i dette Aar Annex til det resid. Kapellani (»Sognekapellaniet«) i Sth. Samtidig blev iøvrigt Havnlev Annex til Lillehedinge. Fra 1809 til 1854 var Højerup Annex til Sth. Sognekald. Højerup var selvstændigt Pastorat 1855—1904. Allerede i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede var der resid. Kapellaner (Sognekapellaner) i Sth. Dette Embede nedlagdes 1803. Fra 1818 findes der et Embede som Kateket og Førstelærer, der nedlagdes 1872. Samme Aar oprettedes et Kapellani pro loco (Kaldskapellani). Dette sidste nedlagdes 1904, da der oprettedes et resid. Kapellani (forenet med Sognekaldet i Højerup) og et personelt Kapellani. Sognet har haft 18 Sognepræster siden Reformationen. Af disse har kun 3 været fung. Provster. Ingen i Rækken af Sognepræster har søgt andet Kald, ligesom ingen har taget Afsked fra Embedet paa Grund af Alder. Derimod har mange af Sognepræsterne holdt personelle Kapellaner. To blev afsatte, men fik senere Præstekald igen.

Om den første Sognepræst i Sth. efter Reformationen, hvis Navn vi kender, Hr. *Mads Poulsen*, ved vi kun, at han kaldes Provst, og at han beklædte Embedet i Aaret 1545.

Han efterfulgtes af Hr. *Mads Pedersen*. I hans Tid sad Hr. Henrik Holck i Roskilde inde med Patronatsretten til Kirken i Sth. Under 22. Juli 1568 udgik der efter en Klage fra denne en Befaling til Byens Borgerskab om at betale en Afgift til Hellig tre Kongers Kapel i Roskilde, der ikke var betalt de sidste 4 Aar. Hr. Mads Pedersen var gift med Inger Lauritzdatter og døde 1568. I hans Tid er Præstegaarden brændt; et aabent Brev, udstedt 25. Jan. 1567, forbød nemlig alle og enhver at gøre Hr. Mads nogen Hinder paa den til Kirken liggende Ejendom, da der var paaført ham Trætte, og Brevene paa Ejendommen var brændt ved Præstegaardens Brand. Fra Tiden før Præstegaarden brændte er endnu bevaret en udskaaet Egetræs-Inskription: SPES MEA CHRIS 1565 (o: Christus mit

Haab). Han havde en Datter, Bodil Madsdatter. En anden Datter var trolovet med hans Eftermand:

Hr. *Søren Kiildsen*. Han sad i hvert Fald i Embedet endnu i 1573. Over ham findes opbevaret en 3 Alen lang Ligsten, hvis Inskription er ganske udslettet. Han nævnes som Broder i »det danske Compagnie« i Kjøbenhavn. En gammel Forfatter bemærker i den Anledning, at man kunde finde det besynderligt, at Præster og Skolelærere øvede sig i Brug af Skydegevær; men, siger han, ligesom det sker, at en Fyrste, der indmeldes i dette Lav, følges af et Antal adelige »saa er det og billigt, at stridbare og drabelige Gejstlige indlemmes her tillige med deres Biskop«. Samme Aar indmeldtes nemlig Sjællands Biskop, Dr. Poul Madsen, kaldet Strobisus (Slægten stammede fra Stroby i Stevns Herred).

Som omtalt var Søren Kiildsen trolovet med sin Formands Datter. Det er en Sag, som har sin Historie. Det var jo dengang almindeligt, at Eftermanden i Kaldet ægtede sin Formands Enke. I dette Tilfælde bejlede imidlertid Hr. Søren til Datteren, og Trolovelsen kom istand. Samtidig afsluttedes en Kontrakt imellem ham og Enken: hun skulde have sin Bolig i Præstegaardens søndre Stue, have Del i Tienden o. s. v. Men nu ramtes Datteren af »den faldende Sot« (Epilepsi). Og uagtet hun, som det synes, helbrededes, tog Hr. Søren Anledning heraf til med Roskilde Domkaptels Billigelse at faa Trolovelsen hævet. Han nægtede endogsaa at yde Moderen de hende tillagte Underholdsbidrag, nu da hun ikke skulde blive hans Svigermoder. Men det lod Enken sig ikke byde. Hun fik Sagen bragt frem for Kongens Retterting paa Kjøbenhavns Slot 4. April 1571 og stod selv frem og fremlagde sin Kontrakt. Præsten var ogsaa mødt og forsvarede sig, men Dommen gik ham imod, og han maatte yde Enken, hvad der med Rette tilkom hende.

Fra hans Eftermands, Hr. *Hans Pedersens* Tid er opbevaret en Egetræs-Inskription i Præstegaarden: ROM: 12 VINCE BONO MALVM 1589 (o: Rom 12., overvind

det onde med det gode). Men Hr. Hans var rimeligvis allerede ved sin Faders Død i 1572 Præst i Sth., i hvert Fald var han 1584 en af de ældre Præster i Herredet, hvilket fremgaar af Pladsen for hans Underskrift af Hyldingen af Prins Christian som Tronfølger, der foregik om Sommeren i dette Aar. Prinsen, den senere Kong Christian IV, var da 7 Aar gammel. Præsterne samledes i denne Anledning provstivis og valgte 3 af deres Midte; fra Stevns Herred modte saaledes ogsaa Hr. Jacob Christensen fra Strøby og Hr. Niels Olsen fra Havnlev. Om Hr. Hans Pedersens Slægt vides god Besked. Han havde to Søstre, der blev gift med fremragende Kirkens Mænd, og Broderen, Hr. Poul Pedersen, var Præst og Lektor ved Roskilde Domkirke. Faderen var født i Aarhus »af ærlige Borgerfolk«, der var kommet fra Vestfalen.

Som Hans Pedersens Efterfølger nævnes Hr. *Hans Lauritsen*, der var i Embedet i Aaret 1599. Hvorfor disse to i nogle Kilder nævnes i omvendt Orden er uopklaret.

Derefter beklædtes Emb. af Hr. *Mads Hansen*, for hvem intet bestemt Aarstal kan angives. Han blev »afsat for en Forseelse« og skal være blevet »flyttet andetsteds hen«. I hans Tid, 1603, førtes en Sag for By- og Ting-skriver Villom Sterck i Sth. angaaende en Bonde fra Strøby, Oluf Knudsen, hvis Hustru var sigtet for Trolddom. Sagen blev indberettet til Konsistorium i Kjøbenhavn.

Kansler Christian Friis til Kragerup, den for sin store Omhu for det lærde Skolevæsen bekendte, ansete Adelsmand, benyttede efter Hr. Mads Hansens Afskedigelse en Patronatsret, som han havde i Roskilde Domkapitel, til imod Borgerskabets Ønske i Aaret 1606 at beskikke til hans Eftermand den lærde Mag. *Frants Jonsen*. Han havde prædikeret paa Prove i Birkerød Kirke, men Valget faldt paa en anden. I 20 Aar havde han øvet Skolegerning, før han blev Præst, nemlig som Rektor, først i Slagelse, siden ved Vor Frue Skole i Kjøbenhavn. Hans Fader, Rektor og Magister Jon Andersen, var fra Norge. Det synes, som om baade Fader og Søn har været noget stridbare imod deres

foresatte. Vi høre i hvert Fald om en Irettesættelse, som Faderen modtog af Biskop Peder Palladius for sit Liv og Levned saavel som for Opsætsighed mod Superintendenten. Om Sønnen høre vi, at han idømtes en Bøde for Misbrug af sin Straffemyndighed i Skolen. Skønt Mag. Frants ikke kunde vente strax at blive betragtet med venlige Øjne i Sth., gjorde han dog kun lidet for at vinde Tilslutning her. I hvert Fald fremkom der i Aaret 1609 Klage imod ham paa Roskilde Landemode for Forsømmelse af Embedet, idet han tog fremmede Personer og tillod dem at gaa paa sin Prædikestol et halvt Aar i Rad uden nogen tvingende Nødvendighed. Dette hindrede dog ikke, at han Aaret efter var en af de deputerede, som Stevns Herreds Præster sendte til Prins Christians, Kong Christian IV.s Søn, Hyl- ding som Tronfølger; Prins Christian døde som bekendt Aaret før Kongen. Og Mag. Frants faar andetsteds det Vidnesbyrd, at han i 28 Aar var en tro og omhyggelig Lærer for sin Menighed; han døde nemlig først 25. Jan. 1634 i sit 73de Aar. Hans Hustru, Kirsten Jensdatter, med hvem han var gift i 40 Aar, var død 2 Aar forinden. De- res 3 Børn har vel været Døtre, da det var Svingesønner, der rejste ham et nu forsvundet Epitafium i Kirken. Histo- rikeren Suhm har dog opbevaret Ordlyden af dette. Lige- ledes findes Ordlyden bevaret af Inskriptionen paa en nu forsvunden Ligsten over ham og hans Hustru. I Peder Resens sjældne Portrætsamling af danske Mænd — der desværre gik tabt ved Ildebranden 1728 — fandtes ogsaa et Billede af Frants Jonsen. Magister Frants har ved sin literære Interesse haft Betydning for Ordsprogssamleren Pe- der Syv, som i Fortalen til sine Ordsprog (fra 1688) omta- ler, at Hr. Frants Jonsen har efterladt sig en Samling utrykte danske Ordsprog. Rimeligvis har Peder Syv faaet disse ihænde ved at blive Præst paa samme Egn som Jonsen. Ogsaa en Samling historiske Anekdoter har Mag. Frants efterladt sig i Manuskript. Peder Syv gengiver saaledes efter ham et kendt vittigt Ordskifte imellem Adelsmanden Tage Krabbe og Astronomen Tyge Brahe. Mag. Frants er

i Rækken af Sth.'s Præster fra den lutherske Ortodoxis Periode tiltrods for, hvad der kan siges ham paa, en fremragende Mand. Og maa vi end tænke os Frants Jonsen som den gravitetiske og ortodøxe Præstemand, som i en Aarrække havde været knyttet til lærde Skoler, bør det dog ikke heller glemmes, at han ogsaa havde Sansen for at opskrive og bevare fra Forglemmelse »de gamle Ord i Folke-Munde«.

Han stiftede i Sth. et Legat paa 25 Rdl, som nævnes blandt de fattiges Kapitaler.

Ogsaa Hr. Frants Jonsens Eftermand, Hr. *Jens Christensen Aalborg*, der blev kaldet i Sommeren 1634, havde taget Magistergraden. Iøvrigt havde Christian IV allerede 20. Marts 1633 bevilget, at »Mester Jens Christensen, Slotspræst, maa kaldes til Hedinge Kald, naar det ledigt vorder.« Var Mag. Frants, som det synes, noget stridbar og urolig, har derimod Hr. Jens Christensen passet sit Embede med Rolighed og Værdighed til sin høje Alder. Hans Eftermæle er da ogsaa blevet absolut sympatetisk. Han fødtes 1593 som Søn af en Borger i Aalborg. De første Præstear tilbragte han som Kapellan ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, men 1624 forflyttedes han til Hellested. Uagtet han 1627 blev Præst ved Christiansborg Slotskirke, skulde han dog efter nogle Aar vende tilbage til Stevns. At han flyttede fra Hoffet til »Sth. lidet Sogne kald« skal kun have været for at leve sin øvrige Tid i Rolighed. Fra 1662 til sin Død var han Provst i Stevns Herred. Hans Kaldsbrev viser, at han ligesom sin Formand var kaldet af Chr. Friis til Kragerup. Mag. Aalborg roses for sin Godgørenhed, idet han i Kjøbenhavns Belejrings Tid selv alene for Sth. By skal have betalt den af de svenske paabudne Brandskat og aldrig fordret noget deraf igen; i den Tid stod, som det oplyses, 9 Gaarde og Huse i Sth. i Ruiner, og 28 Borgere var ganske forarmede. Ogsaa Skolevæsenet betænkte han, idet han lod opbygge den østre Part af Skolehuset og gav 85 Daler, hvoraf Renten skulde gives Børnene til hver Jul. I hans Tid skete det, at Kirken ramtes af Lynet (kort ef-

ter 1670), og dens Midterparti styrtede ned. Det første Barn døbt i Kirken i 1677 efter dens Restauration, som dog næppe har været meget vellykket, da der ogsaa i hans Eftermands Tid var fuldt op af Vanskeligheder i denne Anledning. I Kirkens Kor har der været en Ligsten over hans Hustru Anne, der døde i Barselseng 1654. Mag. Aalborg var iøvrigt i Løbet af 58 Aar gift 3 Gange. Hans anden Hustru hed Birgitte Nielsdatter. Hans sidste Hustru, Kirsten, overlevede ham og indtraadte ved Naadensaarets Slutning i Ægteskab med Mag. Christian Jensen Kaalund, Præst i Vollerslev og Gjorslev. Det har kunnet ses af en Messingplade fra Mag. Aalborgs Kiste, at han var ordineret 1618 og med stor Flid havde forestaaet Præsteembedet i 60 Aar paa forskellige Steder. I sin lange Embedstid havde han ingen Medhjælp, før han var over 80 Aar. Han fik da Mag. Peder Claudianus til Medhjælper med Successionsret. Han blev over 85 Aar gammel, og ved hans Jordefærd holdtes Tale over Johs. Aab. 22, 20—21. Han havde 5 Sønner og 5 Døtre. Af disse blev kun en Søn og to Døtre voxne. Datteren Ane blev gift med hans Eftermand. Sønnen Søren skrev sig Hetting efter sin Fødeby. Han blev 1699 Rektor, Kordegn og Klokker i Sth, hvor han afløste den latinske Skolemester Herman Chiuse i Embedet, og døde 1708. Han var gift med en Datter af Sognekapellanen i Sth., Hr. Friederich Olsen Spleth.

Aar 1670 var Mag. *Hans Barchmann* blevet kaldet til Mag. Aalborgs Hjelpepræst med Successionsret; men han tiltraadte ikke Embedet og døde 6 Aar senere som Sognepræst i Nykøbing og Rørvig.

Mag. Aalborgs Eftermand blev altsaa *Peder Andersen Claudianus* (eller Clausen). Han var født 1644 i Trondhjem, hvor Faderen var Rektor og Professor. De 4 Sønner blev alle Teologer. Mag. Peder Claudianus, der i 13 Aar var Sognepræst i Sth., var en i sin Tid kendt Personlighed, om hvem Dommen var ret forskellig. Han besad en betydelig Lærdom og troede sig at være et mekanisk Geni, men var en stridbar og urolig Karakter. Sine unge Aar tilbragte

han som Huslærer hos den ansete Kjeld Krag til Trudsholm, der 1645 var tilstede ved Fredsunderhandlingerne i Brømsebro. Siden var han Huslærer hos Admiral Henrik Bjelkes Familie. Af Bjelke kaldtes han til Præst i Verninge paa Fyen; Aaret iforvejen var han blevet kaldet til Hjælpepræst i Sth., men da Griffenfeld var kommen imellem, holdtes hans Bestalling tilbage i Kancelliet, og han fik den ikke før 1676, da Griffenfeld var faldet. Samme Aar forlod han Verninge for at modtage Kaldelsen til Sth. Han tog derpaa Magistergraden og efterfulgte endelig Mag. Aalborg ved dennes Død. I Sth. havde han det Uheld, at Kirken, der, som ovenfor omtalt, var blevet ramt af Lynet og styrtet sammen, nu atter efter Restaurationen »ved en Murmesters Skødesløshed nedfaldt, hvilket Mag. Claudianus tog sig meget nær og efter 5 Aars Ansøgning udrettede intet«. Claudianus søgte tilsidst Lejlighed til at tale Sagen for Kong Christian V, og denne befalede omsider Stiftamtmanden og Biskoppen at sørge for Kirkens Oprejsning. Dette forte imidlertid efterhaanden en vidtloftig Proces med sig, idet der opstod stærke Klagemaal imellem Dronningens, den reformerte Charlotte Amalies Bønder i Stevns Herred og Forvalteren over Godset. Det var en vanskelig Afære at komme over, og Dronningen befalede Præsten at »udføre Sagen«, hvilket han ogsaa gjorde — men med det sørgelige Udfald, at han selv beskyldtes for Mened. Han mistede sit Embede, dømt først 4. Dec. 1690 af en Kommission og 4 Febr. Aaret efter af Højesteret. Efter en fornyet Undersøgelse af hans Forhold tog Kongen ham igen til Naade og gav ham et stort og anseligt Kald ved Trondhjem, i hans Fødeegn. Men da han »behøvede Tid til at bringe sine Ting i Orden«, blev Rejsen opsat — og imidlertid kaldes han af Gchejmeraad Niels Kragh til Sognepræst i Kværndrup paa Fyen. Her nød han dog paa Grund af sin Stridbarhed kun ringe Anseelse i sin Menighed. Han døde i Kværndrup 1715, over 70 Aar gammel. Ved begge sine Ægteskaber var han knyttet til Sth., idet hans første Hustru var en Datter af hans Formand i Embedet

og hans anden Hustru en Datter af Byens Borgmester, Niels Nielsen. Han havde 4 Døtre og en Søn; af disse døde i det mindste Sønnen og en Datter som Børn.

Mag. Claudianus har dog trods Strid og Kamp ogsaa faaet Tid til fredelige og literære Sysler. Han skrev saaledes vellykkede latinske Lejlighedsdigte og forsøgte sig ogsaa som dansk Poet.

Et Bevis paa hans mekaniske Snille har vi i en nylig i Rigsarkivet funden Ansøgning fra hans Haand: »En urolig Præsts Forslag ang. Artilleriet« (se Dr. H. F. Rørdam, Khist. Saml. 1911).

Han har for nogle Aar siden, siger han, ved to løbske Heste mistet »sin forrige Tegnekunst« med den højre Haand og maa derfor med saa mange flere Ord beskrive sine Opfindelser. Han omtaler ogsaa heri, hvorledes hans tvende Morbrødre, Præsten Iver Adolphus og Student Jacob Adolphus fra Trondhjem, havde gjort sig fortjente i Svenskekrigen; den første skyldes det, at det i 1658 lykkedes at befri Trondhjem for svensk Herredomme.

Mag. Claudianus' Eftermand som Præst i Sth. blev Mag. *Jørgen Hansen Leth*, der kaldedes 1691 og beklædte Embedet til sin Død 1713. Mag. Leth var født i Ringe Præstegaard paa Fyen og tilhørte en gammel Præsteslægt. Stamfaderen var Præst ved Vor Frue Kirke i Odense og bar Navnet Niels Sørensen Glad (død 1602). Ved at latinisere Ordet Glad (lætus) dannedes Navnet Læt, Let eller Leth. Sønnen blev Præst i Vegerslev og havde 12 Børn, af hvilke Mag. Jørgen Leths Fader, Hans Leth, blev Præst i Ringe og siden Dr. theol. og kgl. Konfessionarius. Jørgen Leth var første Gang gift med Helena-Dorothea Franch, der døde i Barselseng 1698. Hans anden Hustru var Judith Christensdatter Langemach, en Præstedatter fra Senge-løse, født 1682; hun blev anden Gang gift med Eftermanden, Bagge Nielsen. I Leths første Ægteskab var der 3 Sønner og 2 Døtre, i andet 2 Døtre og 1 Søn, Christian Langemach Leth, født 1701. Den sidstnævnte kan vel kaldes den betydeligste kirkelige Personlighed, der er udgaet

fra Sth. Han var en fremragende Repræsentant for den pietistiske Retning.

Mag. Jørgen Leth havde først været personel Kapellan i Lillehedinge. Samme Aar han kaldedes til Sth. blev han Vice-Provst og 1704 Provst. Han var en lærd Mand og ejede en efter Datidens Forhold betydelig Bogsamling, som ved hans Død vurderedes til 315 Rdlr., 66 Sk. I 1694 havde Leth beklaget sig over, at Borgerne hverken vilde svare ham Kvægtiende eller Præstepenge, og i den Anledning havde Excellencen Stiftamtmand Otto Krabbe i 1696 været i Sth. og sluttet en Overenskomst med Borgerskabet om, at begge Dele for Fremtiden skulde svares under et med 60 Rdlr. Efter Leths Død nægtede Borgerskabet atter at svare dette, hvorfor Byfogden, Morten Alsing, fik Tilhold om at lade foretage Ligningen. Dette stadfæstedes ved kgl. Res. af 1776. Det ses af denne Ligning, at Byen dengang var delt i 4 Dele: Bønderballefjerding, Mosefjerding, Østerfjerding og Sønderfjerding. Fra Leths Tid stammer ogsaa et Stolestade-Reglement for Sth. Kirke, approberet 1695 af Sjællands Biskop, Henrik Bornemann og Otto Krabbe. Her ved findes nedlagt omhyggelige Lister med Navnene paa alle Sognets Beboere, der havde Stolestade i Kirken.

Samme Aar som Leth døde udnævntes til hans Eftermand Hr. *Bagge Nielsen*. Han var født 1670 paa Herregaarden Frøslevgaard, som Dronning Charlotte Amalie netop ved denne Tid lagde under Højstrup Hovedgaard. Han siger om sig selv, at han fra Ungdommen af har været svagelig («valetudinarius»). Dog virkede han i Sth. i 26 Aar og døde i Emb. 78 Aar gammel. Præstegaarden tilhørte tidligere Kirken, men ved Christian VI's Reskript af 1738 approberedes Stiftsovrighedens Forslag om, at Præstegaarden skulde tilskødes Sognepræsten. Bagge Nielsen skulde have en Godtgørelse af 240 Rdlr. og iøvrigt selv være Ejer af Præstegaarden mod at holde den vedlige og overlade den til Eftermanden for 500 Slettedaler. Aaret efter udstedtes et formeligt Skøde til daværende og efterfølgende Præster paa Præstegaarden.

Bagge Nielsen var, som nævnt, 1714 blevet gift med Formandens Enke, den 32-aarige Judithe Langemach, der overlevede ham og først døde 1759. Af deres 5 Børn, som alle tog Navnet Leth efter Moderen, blev Sønnen, Jørgen Baggesen Leth, Præst i Glenstrup og siden i Dalum. En Sønnesøn af den sidste, Lars Balslev Leth, var 1826—1852 Præst i Lillehedinge, derefter i Horne; han horte til de Præster, der midt i en rationalistisk Tid havde bevaret en fra Slægten nedarvet from Kristentro, og hans »gudelige Forsamlinger« erindres endnu i Stevns.

Det er ikke meget, vi kender til Bagge Nielsen selv og hans Virksomhed i Sth., og det samme gælder om hans Eftermand, Hr. *Helmich Marcussen Lax*. De tilhørte begge den pietistiske Tid, men har sikkert hørt til den moderate Retning inden for Pietismen, der tildels kunde gaa sammen med de ortodoxe, i Modsætning til den stærkt herrnhutisk farvede Retning, der navnlig kom her til Landet med Zinzendorf og gav Anledning til saa mange religiøse Stridigheder og Kampe. Helmich Lax var født i Bergen 1715 som Søn af en Borger, Marcus Jensenius, og Kirsten Jensdatter. Moderen døde 1751. Han kaldedes til Bagge Nielsens Medhjælper tre Maaneder før dennes Død og efterfulgte ham saa i Embedet. Han døde 1767 efter 20 Aars Virksomhed her. Lax blev 1748 gift med Johanne Pedersdatter Mørch, der var født 1727 og døde 1798. De havde en Søn, Stephan, der døde 1769. Ligtalen over Madam Lax holdtes af Lax's Eftermands Eftermand, Andreas Wøldike, og findes trykt. Han omtaler baade hendes Liv og hendes Karakter med stor Agtelse og Sympati. I Lax's Tid maatte Præstegaarden bygges op fra nyt af — den var rimeligvis brændt — og ved denne Lejlighed opførtes den nuværende Stuebygning. Det blev da ved kgl. Res. bevilget hans Enke, at hun maatte tage Tusind Slettedaler af Eftermanden, denne igen 800 Rdlr. af sin Eftermand, og saaledes enhver følgende Præst lade sig afkorte 200 Slettedaler i Købesummen, indtil denne var bragt ned til 500 Slettedaler. Om Præstegaardens Ombygning ved denne Tid

findes en Erindring bestaaende af en Stentavle, der nu er anbragt over Præstegaardens Indgangsdør. Den viser øverst Lyset, der bryder gennem Skyerne, og Jehovas Navn med hebraiske Bogstaver; nedenunder ses to Hjerter med Flammer over og Initialerne H. L. og J. M. Paa Siderne findes den 127de Davids Psalme, Vers 1, den 26de Psalme, Vers 2, o. s. v. Endelig læses: Den 3dje April 1750, og følgende Vers:

Forgjebes alting er,
vil du ey Huset bygge.
Byg derfor Herre kiær,
og stedse det beskygge.

Vort Hjerte vil vi Dig,
o Jesus, offre Hen,
gjør os bestandig Riig
i Dig vor Sjele-Ven.

Helmich Lax efterfulgtes 17. April 1767 af Hr. *Thomas Andersen Møller*, som i 22 Aar var Sognepræst i Sth. Vi er med ham inde i Oplysningens Tidsalder, en Periode, der staar som Forløber for den egentlige Rationalisme. Th. Møller var en anset og agtet Mand, der hørte til de toneangivende i denne Periode. Han fødtes 1721 i Gudmandrup i Svindinge Sogn, Tudse Herred. Faderen, Anders Thomsen, var en velhavende Selvejrbonde, der havde to Sønner, han lod studere; gamle Familietraditioner fortæller adskiligt om hans Haardførhed og Styrke: han skal i udstrakt Arm have kunnet bære 5 Bøsser ved at stikke en Finger i hvert Løb. En Vinter blev han i Skoven forfulgt af Ulve; det lykkedes ham efter et farefuldt Ridt at naa hjem og faa Hestene i Stald, og han hører da et vældigt Hyl — der viste sig at stamme fra, at Ulvene havde bidt Lænkehunden ihjel. Saa nær havde de været efter ham.

Sønnen Thomas blev opdraget paa Arnacke Gaard og sattes siden i Holbæk Latinskole. Ved dennes Ophævelse 1739 kom han i Kjøbenhavns Skole. Som Præst i Borum

og Lyngby i Jylland erhvervede han sin foresattes, Biskop Hygoms, Agtelse; denne anbefaler ham til Forflyttelse og udtaler, at han har »gode Studia« og ved Duelighed i Embedet har erhvervet sig »god Ynde og Credit paa Egnen«. Han blev da resid. Kapellan ved Aarhus Domkirke og siden Sognepræst i Egebjerg, hvorfra han kom til Sth. Han døde i Emb. 1789. Karakteristisk for den Tid, han repræsenterer, Oplysningens Tid, er en Afhandling fra hans Haand: »Patriotiske Betænkninger om at spare og formere Brænde-Ved«. Hjemmet i Sth. skal i alle Maader have været et godt Hjem, og de, der kendte det, bevarede det stedse i kærlig Erindring. Hr. Th. Møller ansaas for en velhavende Mand; men mærkeligt nok blev der ikke synderligt til Arvingerne, og man mener, at der skulde være sket Bedrageri med Hensyn til Dødsboet. Hans Eftermand omtaler i sin Tiltrædelsesprædiken sin Formands »herlige Gaver, usminkeede Gudsfrygt og utrættelige Flid. — Hisset er hans Grav, jeg gaar forbi den, saa ofte jeg træder ind i dette Hus«. Hans efterlevende Slægt har i 1912 ladet opsætte en Minde-tavle om ham. Th Møller blev 1747 gift første Gang med Else-Marie Hansdatter, Datter af en Skomager; hun var født 1719 og døde 1771. Aaret efter hendes Død ægtede han Ellen (eller Helene) Rasmussen, Datter af Præsten i Roholte; hun overlevede ham i 4 Aar og blev begravet 25. Marts 1793, 52 Aar gammel. Ligtalen over hende (af Andreas Woldike) findes trykt. En Broder til Th. Møllers Fader var Christen Thomesen, der en Tid var bosat i Særslev ved Kalundborg og gift med Maren Jensdatter. Han henlevede sine sidste Aar i Sth. Præstegaard.

Th. Møller havde i sit første Ægteskab 10 Børn, i andet 6. Vi skal af disse kun nævne:

1) Datteren Ane Marie blev gift med Historikeren, Etatsraad Weinwich, der har beskrevet Stevns Herred; deres Gravmæle findes paa St Petri Kirkegaard i Kjøbenhavn.

2) Den ældste Datter, Margrete, blev gift med Toldkasserer Jürgensen i Sth.; en Søn af disse blev gift med Eftermanden, Pastor Woldikes Datter.

Fra Møllers Embedstid stammer Fortællingen om en bitter Strid, han havde med Forpagteren paa Erikstrup, Henrik West, som havde vist sig grov over for Præsten, da denne sendte Bud til ham gennem Degnen angaaende en Samtale før Altergangen. Forpagteren maatte give efter i denne Sag, som imidlertid Amtmanden havde nægtet at tage sig af.

Th. Møller efterfulgtes i Embedet af Hr. *Andreas Wøldike*, der i hele 47 Aar beklædte Stillingen — længere end nogen af de andre Præster. Vi omtalte ovenfor, at Th. Møller tilhørte den saakaldte Oplysningstid. Medens denne

Pastor Wøldike.

Anne Hedvig Wøldike,
født Jacobsen.

Retnings ledende Mænd fjernede sig mere og mere fra Kirkelæren — hvori naturligvis dog ikke alle Disciplene fulgte dem — var der i den nu opkomne rationalistiske Teologi tillige en Dragelse i den modsatte Retning; og mange af de egentlige Rationalister fulgte et langt Stykke med, da den gamle Kirketro paany kom frem. Det ses af Andreas Wøldikes efterladte to Bind Prædikener og Lejlighedstaler (fra 1794 og 1802), at han, hvor stærkt præget han end var af Tidsaanden, dog havde en Dragelse bort fra det rationalistiske. I en Prædiken ved Bispevisitats i Sth. 1791 udtaler han saaledes sin uforbeholdne Lovprisning af Biskop Balle, hans gamle Universitetslærer. Jesus, ofret for Syndere og i Synderes Sted — det er blevet ham det

Standpunkt, han har fundet Hvile i. Og han regner Biskoppen og sig selv blandt dem, der ikke vilde bøje Knæ for Tidernes Baal, l gesom han udtaler sin Glæde over, at Balle som redelig Tilsynsmand vaager over, at hans ovennævnte Standpunkt »dette herlige Klenodie ej skal fralistes den danske Kirke«. Der er ingen Grund til andet end at tage saadanne Udtalelser som virkelig dybt mente og følte Ord. Wøldike mindes i Sth. som den, der i en lang Aarrække var en dygtig og ihærdig Præst, men tillige en blød og medgørlig Karakter.

Andreas Wøldike blev 84 Aar gammel og var født 1752 i Haderslev; han tilhørte en gammel, anset Præsteslægt og nedstammede gennem sin Oldemoder, Regina Böhme, fra Hussiterføreren Johannes Ziska (der døde 1419). Efter sin Moders Død maatte han vel have afbrudt den studerende Bane, hvis ikke Grev J. H. E. Bernstorff havde støttet ham. 1769 blev han Student og kom i Huset hos sin Slægtning, Professor J. C. Kall. Han fik derefter Borchs Kollegium — den Plads, der blev ledig ved Nic. Edinger Balles Kaldelse til Præst. Han blev nu tillige Kabinetprædikant hos flere fornemme Folk, saaledes hos Stiftamtmand, Greve Knuth, der var gift med den senere Dekanese paa Vallo, Komtesse Moltke. Han skulde have været Gesandtskabspræst i St. Petersborg efter Examen, men Planen faldt hen, og uden at vide, at Embedet som Stiftspræst paa Vallø var ledigt, fik han Ordre til at komme og holde Prøveprædiken her, hvorpaa der naadigst blev ham Kaldsbrev leveret 1777. Efter 10 Aars Forløb forflyttedes han til Sognepræst ved St. Mariæ Kirke i Helsingør. Han var her tillige Præst for den tyske Menighed, en Stilling, som ogsaa hans Farbroder, den senere Biskop Andreas Wøldike, havde beklædt. Medens Biskop W. befandt sig saa vel i Helsingør, at han siden ønskede sig tilbage dertil, skulde det ikke gaa hans Brorson og Navne saa vel. Han siger i sin Afskedsprædiken her, at det har været ham saa stor en Sorg, at han næppe har kunnet bære den, at der kom saa faa i Kirke: »mange tomme Stole faldt sædvanlig i

Øjne — saa mange, at fremmede undrede dem derover«. Allerede to Aar senere, 1789, forflyttedes han til Sth., hvor sikkert Kirkebesøget i hans lange Embedstid var upaaklageligt. I sine sidste Aar holdt han Kapellan og tog ikke selv Del i noget. Han var 3 Gange gift. I Helsingør havde han den tunge Sorg at miste sin første Hustru og et spædt Barn. Det er rørende at læse i Ligtalen over hende, hvor nær denne Sorg er gaaet ham til Hjerte. »Her staar jeg med et af de 8 Børn ved Haanden« siger han »som hun elskede som Moder«. Denne hans første Hustru, som han havde stiftet Bekendskab med i de Aar, da han om Søndagen prædikede som Kabinetsprædikant for Stiftamtmand Levetzau paa Kjøkkedal ved Hørsholm, var 26 Aar gammel, da hun i 1777 blev hans Hustru. Det var den fra Johannes Evalds Liv bekendte Anna Sophia Hedewig Jacobsen (Anne Hedvig) fra Rungsted. Hun var født i Lyngby 8. Jan. 1751 og døde i Helsingør 16. Okt. 1788, hvor hun begravedes 21. Okt. i St. Mariæ Kirke. Naar Anne Hedvig blev forlovet med Wøldike, vides ikke; W. var omtrent 10 Aar yngre end Evald. Hendes Fader var den senere kgl. Fiskemester og Ejer af Rungsted Kro Ole Jacobsen, hendes Moder hed Cathrine Marie Køster. I Breve til Evald betegnes Anne Hedvig i Datidens Sprog som »den mod Deres Geni forekommende og venskabelige Pige, Jomfruen i Huset«. Evalds Ophold i Rungsted varede fra Foraaret 1773 til Efteraaret 1775. Hans berømte Digt: »Da Solen var overtrukken med Skyer« (fra Aaret 1773) er rettet til hende:

Lær min bange Sjæl fornemme
Glimt af Vaarens søde Lyst. —
Tal til Stormen, at den tier,
Dæmp dens Røst, min Hedevig!

Fra Aaret 1777 findes Oljemalerier af Wøldike og Anne Hedvig, malede af U. F. Beenfeldt (se omstaaende). Paa denne nøgterne og paalidelige Kunstners Billede ses Anne Hedvig at have været »en kraftig bygget Brunette

med harmoniske Træk«. A. W. sad altsaa efter hendes Død som Enkemand med mange Børn, 5 Sønner og 2 Døtre. Denne Omstændighed skyldtes det, at han, efter at hans Ungdoms elskede var bortrevet fra ham, i 1789 indgik sit andet Ægteskab med Anna Christiane Dorothea Bræstrup, der var født i Kjøbenhavn 1754 som Datter af Hofmaler og Forgylder Jens Christensen B. og døde i Sth. 1809. I sit andet Ægteskab havde W. to Sønner. Af Børnene i første Ægteskab skal kun nævnes Datteren Sophie Magdalene W., gift med Johan Jürgensen, død 1849 i Sth. som pens. Kapt. af Landetaten og Fyrinsp. i Tommestrup. Hans Moder var en Datter af W.s Formand, Pastor Th. Møller.

Det er ikke nogen sympatetisk Skildring, nogle samtidige Optegnelser*) giver af Pastor Wøldikes Hus, navnlig af hans tredje Hustru — »en godmodig og snakkesalig Dame, som saa gerne vilde more og mores«. Dorthe Viimb Langemach, som Wøldike ægtede i 1812, var født 1767 i Kalundborg som Datter af Købmand Hans Langemach og Elisabet Salten. Hun overlevede W. i 10 Aar og døde i Kjøbenhavn 1846. Deres Ægteskab var barnløst. Det mærkedes, at hun var saa meget yngre end han, og hendes Karakter har vel ogsaa været hans ulig. Formaaede hun ikke at gøre Alderdommen lysere for sin Ægtefælle, saa fortæller til Gengæld Traditionen en hel Del om hendes Interesser og Libhaverier. Nogen Formue medbragte hun; men det var i de trange Tider, da en almindelig Forarmelse tyngede Landet. Baade Præsten og hans Hustru var gæstfri og gavmilde — meget blev der givet ud, og lidt kom der ind, saa at det tilsidst blev smaat nok for dem. Præstemadam Wøldike købte Peder Oxes-Frøer i dyre Domme og satte dem ud i Præstegaardshaven, hvor hun ogsaa holdt en Mængde Bure hængende til alle Slags Fugle. Hun tog sig i det hele meget af Havevæsenet. Gamle Folk kan

---

*) Af Pastor Fr. E. Boisens Hustru. Boisen var en Tid Kateket i Sth. Tilhører Fru Jutta Boisen Møller.

erindre hende gaaende nede i Haven, paaklædt til Havearbejde, og give Anvisning paa, hvor der skulde plantes Træer. Det stemmer med, at Traditionen tillægger hende Anlægningen af Haven: navnlig Plantningen af de 8 høje Lindetræer i Havens Midte — der kan svare til de 8 Piller, der var i Kirken i gamle Dage.

I 1912 har Slægten Wøldike ladet opsætte en Mindetavle over Wøldike omtrent paa det Sted, hvor hans Grav ifølge en paalidelig Tradition var beliggende.

En Del af Wøldikes trykte Taler har lokalhistorisk eller tidshistorisk Interesse, ikke mindst ved deres gammeldags Kolorit. En streng Tale holdt han saaledes i 1798 over en Mand, der var død under sørgelige Forhold. Muligvis har han haft Forældre, siger han, som de 18 tra Konfirmationen af mig iaar udviste Børn har dem, der i deres 16de Aar og derover ikke kan læse i anden Bog end den lille Katekismus, som de har lært at fremplapre udenad. Han spørger derfor: »Vil da Sth. Sogn have sine opvoxende Børn saa forsømt, at kommende Slægt maatte fortjene Navn af de Store-Hedningers Sogn?« Det gik i det hele i de Tider strengt til med Konfirmationen. I hans Formands Tid blev saaledes et Aar af 51 kun antaget 24, et andet af 25 kun 9, af hvilke en endogsaa var 20 Aar gammel og havde gaaet 4 Aar til Forberedelse. Det synes, som om ingen blev antaget til Forberedelse før det fyldte 15de Aar.

Andreas Wøldike efterfulgtes i Embedet af *David Seidelin Birch*, der kaldedes 15. April 1837. Han var født i Haagerup og Son af Dr. theol. B. Moderen var Datter af Pastor Seidelin i Gamtofte. 1805—12 var han Vicepastor i Vesterborg og Lærer ved Seminariet. Medens han var her, fik han engang Besøg af N. F. S. Grundtvig. Det ses af et Brev, som denne har sendt ham i Maj 1812 fra Udby ved Præstø, at de ved dette Besøg har drøftet Spørgsmaal om Bibelforklaring og Skriftudlægning og næppe været ganske enige. Grundtvig beder Birch fortælle, hvilket Hensyn der ved Seminariet tages til Almuens Sprog m. m. Dog ønsker han kun Svar paa disse Spørgsmaal, hvis Birch

føler Lyst til at besvare dem: »thi det er min Grundsætning, at ligesom jeg til en alvorlig Mand taler om, hvad jeg vil, saa skal han bære sig ad med mig«. 1812 forflyttedes B. til Nørre Aaby og Indslev, og 1829 blev han Provst for Baag og Vends Herreder. Han døde 1854. 1806 havde han ægtet en Datter af Institutbestyrer Nicolay Qvistgaard. Han var 1835—36 og 1838—40 Medlem af Stænderforsamlingerne i Roskilde. Mest bekendt er han blevet som Forfatter af en Læsebog for Almueskolen: »Naturen, Mennesket og Borgeren«, der opnaaede 13 Oplag og brugtes i alle Skoler.

David Seidelin Birch.

Birch havde foruden en Søn nedennævnte 3 Døtre, alle gifte med Præster. ¹⁾ Sophie Charlotte B., gift med Pastor Fr. Vilh. Bagger i Brahetrolleborg, hvis Søn af andet Ægteskab af samme Navn 1877—78 var Kapellan pro loco i Sth. ²⁾ Hedvig Caroline B., gift med Pastor J. C. R. Lund i Udby-Ørslev, en Sønesøn af B. C. Lund, der 1767—85 var Præst i Højerup og Sognekapellan i Sth. ³⁾ Frederikke Lovise B., gift med Pastor Peter Scharling, der 1838—39 var Kateket i Sth.

Provst Birch omtales som en Mand af en venlig og mild Tænkemaade, forekommende og tjenstfærdig mod høje og lave. Især lagde han megen Interesse for Dagen for Skolevæsenets Udvikling og stod i en levende Korrespon-

dance med de ledende Mænd, der interesserede sig for »den indbyrdes Undervisnings« Indførelse i Skolerne. Han erindres endnu i Sth., navnlig for sin grundige Konfirmandundervisning. Efter hans Forslag oprettede Fattigkommissionen i 1840 en Industrianstalt, som bestod endnu i hans Eftermands Tid. I Birchs Tid brændte i 30-erne Præstegaardens Ud-huse ved Ildlos i Vadskerhuset, og den nu staaende Forpagterbolig opførtes af ham. Hans anselige Familiegravsted findes paa Sth. Kirkegaard. Omstaaende Billede af ham er gengivet efter et Litografi.

Birchs Eftermand, *Carl Holger Visby*, kaldedes 1854.

Pastor Visby.

I det følgende Aar udskiltes Højerup som særskilt Sogn, og den personelle Kapellan i Sth., L. G. Ovesen, blev Sognepræst i Højerup. Visby tilhørte som sin Formand nærmest den rationalistiske Tid, men var alligevel af en noget anden Type. Hans Biograf siger om ham: »Han er paa sin Vis den sidste af de filantropiske Præster, som han ligner baade ved den utrættelige Virkelyst og ved Mangel paa dybere Indsigt i meget af det, hvori han paatog sig at vejlede andre.« I Fortalen til sit Hovedværk: »Homiletisk Tanke-magasin« udtaler han ligefrem, at han med al Alvor har stræbt at komme bort fra den Betragtningmaade af de hellige Ting, der gjorde sig gældende under hans Opvæxt, og søgt at vinde den Tro, uden hvilken al Tale derom

bliver en lydende Malm og en klingende Bjælde; men han tilføjer, at det, man har lært i tidligere Aar, dog altid i nogen Maade vil gøre sit Præg gældende for ens Aandsliv. En sjælden livlig og begavet Aand var han, interesseret i mangt og meget. Han fik som ung Universitetets Guldmedalje for en historisk Prisaafhandling. Efter at have været Fængselspræst blev han Præst ved Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn. Han var ogsaa stærkt politisk interesseret og valgtes til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag. Desuden virkede han for Frimurersagen og udgav flere Frimurerskrifter. I Kjøbenhavn vandt han et godt Navn ved sin Interesse for løsladte Forbrydere og i det hele for Fængselsvæsenet. Søren Kierkegaard omtaler ham meget anerkendende baade som Prædikant og som Sjælesørger for Forbryderne; og han hørte ham ofte prædike i Vor Frelzers Kirke. Desuden dyrkede V. med Held naturvidenskabelige Interesser. I Sth. tog han megen Del i det selkabelige og borgerlige Liv og havde talrige Tillidshverv. Under Redaktør Siegfr. Olsens Fraværelse i Krigen redigerede han Stevns Avis (Jan.—Okt. 1864.)

Visbys første Hustru var Laura Christiane Fallesen, hvis Fader var Præst ved Trinitatis Kirke i København. Efter hendes Død ægtede han hendes Kusine Nanna Smith, en Præstedatter fra Helsingø. I første Ægteskab var der en Søn, i andet en Datter, Laura V., der blev gift med Etatsraad Wain og døde 1911; hun har oprettet »Pastor Visbys Fødselsdagslegat«, stiftet paa hans 90-aarige Fødselsdag.

Visbys Fader, Lærer Hans J. V., skildres af Sønnen som »en ualmindelig begavet Aand«. Han naaede en Alder af 92 Aar. Han var en flittig Indsender til Musæet for nordiske Oldsager, og hans Indberetning er ofte benyttet i videnskabelige Værker. I hans første Ægteskab fødtes Sønnen Carl Holger 30 Marts 1801 »medens den engelske Flaade passerede forbi til Skærtorsdagsslaget paa Kjøbenhavns Rhed«. En anden Søn, Vilh. Henr. Hahn V., døde 1895 som Sognepræst i Strøby og fhv. Provst.

Paa Sth. Kirkegaard findes endnu to Gravskrifter, forfattede af Pastor Visby. Gamle Folk fortæller, at han var meget villig til at skrive saadanne paa Anmodning fra Familien — en Skik, han muligt har lært af sin Nabopræst og samtidig, Salmedigteren H. A. Timm i Store Magleby paa Amager, om hvem det er bekendt, at han har sat sig et ejendommeligt Minde i de mange Gravvers paa Kirkegaarden. Pastor Visby døde 1871 efter at have været Præst i Sth. i 17 Aar. I Vor Frelsers Kirke findes hans Maleri (af Storch). I Familiegravstedet paa Sth. gamle Kirkegaard findes Monument over hans Fader og to smukke Basreliefs af ham selv og hans sidste Hustru, udførte af Th. Stein. Hans Ven gennem hele Livet, Pram Gad, har skrevet Digtet over ham, medens Broderen, Provsten i Strøby, har forfattet Digtet over hans Hustru.

Stiftsprovst Glahn.

Visby efterfulgtes i Embedet af *Hans Egede Glahn*, kaldet 16. Juni 1871. Han var født 1814 og Søn af Præsten Poul Egede G. og B. M. E. Blicher (Søster til Grundtvigs første Hustru). Han var opkaldt efter Grøndlandsmissionæren, idet hans Fader var en Dattersøn af Hans Egedes Søn, Grøndlandsmissionæren Poul Egede. H. E. Glahn var i sin Ungdom Premier-Løjtenant i Kongens Livkorps. Han afskedigedes som saadan 1842, og Aaret forud var han blevet teol. Kand. I en Aarrække var han nu Religionslærer

ved Landkadetakademiet og Søkadetakademiet o. fl. St. Hans Fader var ved sin Gerning kommet til at staa Kongehuset nær, og i 1835 havde han konfirmeret Prins Christian (den senere Kong Christian IX); han selv blev en Tid Lærer for Kronprins Frederik. 1853 blev han Præst i Sommersted i Sønderjylland, og 1859 Stiftsprovst i Aalborg. Medens hans Svoger, P. C. Kierkegaard, var Minister, var han kst. som Biskop i Aalborg. I Sth. var han Præst i 27 Aar, og her døde han i 1898, 84 Aar gammel. Efter hans Initiativ oprettedes 1876 Kronprinsesse Louises Børnely i Sth. I Aandsretning stod han sin grundtvigske Slægt nær. Hans trykte Prædikener »udmærker sig paa en Gang ved Korthed og Indholdsfylde«.

Hans Hustru, som han ægtede 1845, var født Radecke. I 1895 fejrede de deres Guldbryllup under stor Deltagelse fra Menighedens Side. Fru Glahn overlevede sin Mand og boede som Enke i Næstved; hun døde i 1903. Paa Familiegravstedet paa Sth. Assistents-Kirkegaard har Venner i Menigheden rejst en Mindesten med en Portrætmedaillon, udført af R. Bøgebjerg.

H. E. Glahn efterfulgtes 18. April 1899 af nuværende Dr. theol. *Peter Rudolf Volf*, idet det s. D. oprettede Embede som Sjællands anden Stiftsprovst forenedes med Sth. Sognekald.

B. Sognekapellaner (residerende Kapellaner).

Stillingen som Sognekapellan var fra 1678 forenet med Højerup Sognekald. Af de 15 Sognekapellaner, der har været, blev en afsat, 5 forflyttedes og de øvrige blev i deres Emb. til deres Død. Den første i Rækken var Hr. *Jørgen Hansen*, der var i Embedet til 1599. Han efterfulgtes af *Frantz Nielsen Bang*, til 1604, og denne igen af *Anders Andersen Jyde*. Hans Eftermand, *Jacob Jensen*, blev afsat fra Embedet. Han efterfulgtes af *Laurits Christensen*

Winther, der blev ordineret 2. August 1626. Han var født 1600. Allerede 18. Maj 1627 kaldedes han til Sognepræst for Holtug og døde 24. Febr. 1664. Hans Hustru hed Ane Christensdatter, hvilket ses af den over ham bevarede Ligsten i Holtug Kirke. Stenens Omskrift lyder saaledes:

O fromme Læser, her gaar over,
møjsom du vaager, rolig jeg sover.
Betænk du, som nu er det, jeg før var i Live,
det jeg i Døden er, skal du og engang blive.

L. C. Winther efterfulgtes af *Christen Christensen* (el. Christian Christiansen) *Jung-Hound* eller *Jungshoved*, der tiltraadte 1628. Han døde i Embedet 9. Okt. 1631. Der har i gammel Tid været en Ligsten over ham i Kirkens Kor. 23. April 1623 var han blevet Skibspræst paa Kongens Skibe. 15. Nov. 1633 udstedtes paa Skanderborg Slot en kgl. Forordning, ifølge hvilken Sognepræsten for at forbedre Sognekapellaniets Indtægter skulde yde Kapellanen 16 Lam og 16 Gæs, som han hidtil havde givet til Patronen i Roskilde Domkapitel.

Jungshoved efterfulgtes af *Jens Jensen Mariager*, der kaldedes til personel Kapellan 1631 og 1634 rykkede op i Sognekapellaniet. Han var født 1602, stammede fra Jylland og gik først i Mariager Skole, hvor han fik Understøttelse af Fru Elisabeth Gyldenstjerne, der var gift med Lensmanden paa Mariager Kloster, Oluf Rosensparre. Derfra kom han i Roskilde Skole og blev Student 1626. Han nød stadig Understøttelse af Rosensparrernes Slægt og udgav 1628 et Sørgedigt over Fru Elisabeth Rosensparre. Han var i det hele en flittig Forfatter og udgav en Række Opbyggelses-skrifter, som dog ikke fik blivende Værd i Datidens rige Literatur af denne Art. Vi skal dog nævne deres Titler, fordi de er karakteristiske for Tidens Smag og Udtryksmaade. Omkring 1620 udgav han: »Sjælens Skat og Klenodie« og »Tungens Spejl«, 1637: »Apotheque og Rosengaard for Enker, Fader- og Moderløse« og 1655: »Den

gamle Adams bitre Klage«. De to sidste — et Par sjældne Bøger i ganske lille Format og sirligt gammeldags Bind — findes paa vore Biblioteker. 27. Juni 1651 blev han gift med Margrete Rasmusdatter. Historikeren Suhm oplyser, at det ses af hans Ligsten i Kirken, at han havde tjent ved denne i 28 Aar*) og døde 1662, og at hans Hustru (altsaa hans anden Kone) hed Kirsten Christensdatter. Ifølge en Oplysning i Kirkebogen havde han været Kapellan siden 1634 og blev begravet 23. Juli 1662, 60 Aar gammel. Der taltes ved hans Jordefærd over 2. Tim. 4, 6—8. Paa hans Ligsten, der nu har Plads ud for den søndre Kirkedør, ses en fremstrakt Arm med en Kalk. Af Indskriften kan nu kun læses følgende:

[IENS I]JENSEN MARIAGE[R] [PRE]ST
TIL STOREHEDINGE [S]OIGN UDI 31 A[A]R
MET AF ALDER H[I]ND[Ø]D ANNO 1662 MED
SIN HU[S]TRU K[IR]STEN CHRIST[E]N:D
H[U]IL[E]R HER U[N]DE[R].

Han havde to Sønner og to Døtre. Desuden fødtes efter hans Død en Søn, der døbttes 15. Febr. 1663 med Navnet Jens. Det er ham, der 1691 blev Præst i Holtug og havde en Søn af ganske samme Navn, der efterfulgte ham.

J. J. Mariager i Sth. efterfulgtes af *Søren Sørensen Aalborg*, der kaldedes 1666; allerede 21. Sept. 1662 var han kaldet til pers. Kapl. Han kaldedes 1669 til Præst i Lyderslev og Frøslev.

Efter ham fulgte *Peder Arrildsen* (eller Arvedsen) *Friis*, kaldet 1669. Han var 1666 blevet pers. Kapl. med Successionsret til Sognekapellaniet og ordineredes 6. April. Muligt han næppe har naaet at overtage det sidste Emb., thi han kaldedes 30. Sept. 1669 til Præst i Fensmark og Rislev.

Allerede 25. Febr. 1669 kaldedes til hans Eftermand i Sth. *Friederich Olsen Spleth*. Han tjente under 3 Sog-

---

*) 3: som Sognekapellan. Paa Ligstenen læses ikke »28«, men »31« Aar.

nepræster, nemlig 9 Aar sammen med Hr. Aalborg, alle 13 sammen med Hr. Claudianus og 8 Aar sammen med Hr. Jørgen Leth. Han døde i Emb. i Slutn. af 1699. 17. April 1678 kaldedes han til Højerup, »da samme lidet Sogn blev annekteret til Kapellaniet i Sth.« Han var gift med Anna Hansdatter (død 1718) og havde 6 Børn, hvoraf Datteren Anna Maria og Sønnen Hans; af disse blev den sidste hans Eftermand i Emb., medens den første blev gift med den tidligere nævnte Rektor og Kordegn i Sth. Søren Hetting, en Søn af Sognepræsten, Hr. Jens Christensen Aalborg.

F. O. Spleth efterfulgtes som nævnt af sin Søn: *Hans Frederiksen Spleth*. Han kaldedes 18. Marts 1699 til Faderens Medhjælper med Ret til at efterfølge ham i Emb. og ordineredes 29. Marts. Da Faderen døde, blev Sønnen af Dronning Charlotte Amalie, som da residerede paa Gjorslev Slot, ogsaa kaldet til Højerup Sognekald. Han var født i Sth. 18. Septbr. 1671. Nogle Aar tilbragte han i sit Hjem, hvor han blev undervist af Mag. Didrik Grube. 1686 kom han i Kjøge Skole, hvorfra han blev Student 11. Maj 1690. Han havde da en Aarrække Regensen, men 1695 maatte han begive sig hjem for at gaa sin gamle og svage Fader tilhaande i Embedet. Det var en lang Embedstid, der ventede ham, da han overtog Faderens Stilling. Først 1748 blev Thomas Lyngbye hans Medhjælper. Spleth døde i Emb. 24. Aug. 1751. Omtrent ved denne Tid skrives om ham: »Iøvrigt er han endnu saa temmelig ved Helbred, kan læse den fineste Stil, forretter undertiden kirkelige Handlinger, men klager mest over Hukommelsens Svækkelse. Han har levet i 80 Aar og tjent i 52 Aar«. Spleth ægtede i Dec. 1700 Birgithe Lyngbye (døbt 1675, død 1745), Datter af Sognepræst Thomas Nielsen Lyngbye i Hørby (død 1683). De havde 5 Børn, af hvilke Sønnen Frederik S. (f. 1707) i 1736 blev pers. Kapl. i Sth., 1742 Sognepræst i Lillehedinge og Havnlev og 1755 Provst; 1760 forflyttedes han til Sognepræst i Strøby og Varpelev og døde 1775. Slægten Spleth kan føres ned til Nutiden,

idet Ludvig Nikolai S., Sognepræst i Simested og Thestrup, er en Sønnensøns Sønneson af Fr. S.

Det formodes, at Niels Nielsen Krog, død 1680 som Sognepræst i Skive og Resen, havde været pers. Kapl. i Sth. og som saadan gift med Gjertrud Nielsdatter Lyngbye, Søster til den ovenfor nævnte Sognepræst Th. N. Lyngbye i Hørby. Denne sidste havde elleve Døtre og syv Sonner, af hvilke Hans Thomsen Lyngbye, død 1736 som Sognepræst i Hørby, var Fader til:

Thomas Hansen Lyngbye, der efterfulgte H. F. Spleth i Embedet og iøvrigt var hans Hustrus Brorson. Han kaldedes 13. Maj 1748 og blev ordin. 5 Juni. Han var født 1712 og døde i Embedet 16. Jan. 1767. Han ægtede 1756 Mette Cathrine Balling, f. 1732, død 1799, og havde en Datter og 3 Sonner. Slægten Lyngbye har i gammel Tid været repræsenteret af adskillige Medlemmer i Sth. og Omegn, saaledes en Thomas Hansen L. (død i Sth. 1720) og en Thomas Jensen L. (død 1768), hvis Efterslægt endnu lever i Sth. Sogn.

Slægtsnavnet Lyngbye stammer fra, at Oldefaderen til Pastor Th. H. L. i Sth., Hr. Niels Sørensen Nykirk, død 1651, var Sognepræst i Lyngby og Albøge i Aarhus Stift.

Th. H. Lyngbye efterfulgtes i Embedet i Sth. af *Biørn Christian Lund*, kaldet 22. Maj 1767 og ordin. 27. Maj. Han var født 1738 og Præstesøn fra Ølby. 1785 forflyttedes han til Hellested og døde 1809.

B. C. Lund efterfulgtes af *Peder Christian Lund*, kaldet 4. Nov. 1785 og død 8. Jan. 1789.

Hans Eftermand, den sidste i Rækken af Sognekapellaner, var *Frederik Engelhardt Nannestad*, kaldet 27. Marts 1789 og ordin. s. D. Han var født 1761 og døde 1823. Den 18. Aug. 1809 blev han den afsatte Henrik Ussings Eftermand som Præst i Lille Lyngby og Ølby.

Pastor N. tjente i Emb. sammen med Andreas Wol-dike, som i sin Tiltrædelsesprædiken omtaler ham i stærke Lovord: »En Medbroder arbejder med mig, hvis velfortjente Berømmelse allerede havde naaet frem til mig, før jeg saa

ham. En Mand, hvis Gaver ere skønne, hvis Hjerte og Adfærd skikket til fortroligste Venskab.« —

1806 udnævntes N. til Provst for Stevns Herred. I sin Indstilling udtaler Provst, Dr. Engelbreth over for Biskop Balle sin Ængstelse for, at Valget skal tage sig ud som en Fornærmelse imod Sognepræst Wøldike. Dog mener han, at det snarere, om han ikke valgte N, vilde være en Forbigaaelse af denne hans »Slægtning og Ven«, som oftere havde hjulpet ham i Sygdomstilfælde. Hvorledes Slægtskabet imellem dem har været, er iøvrigt uopklaret. Saaledes skete det, at Sognepræsten fik Kapellanen til Provst — men Nannestad var jo tillige Sognepræst i Hojerup og højt anskrevet hos sin ældre Kollega i Sth.

Ved Reskr. af 29. Juli 1803 nedlagdes Sognekapellaniet, og Hojerup var fra 1809 Annex til Sth. Sognekald. Samtlige Kapellaniets Indtægter henlagdes 1805 til Købstadens Skolevæsen.

C. Kateketer og personelle Kapellaner.

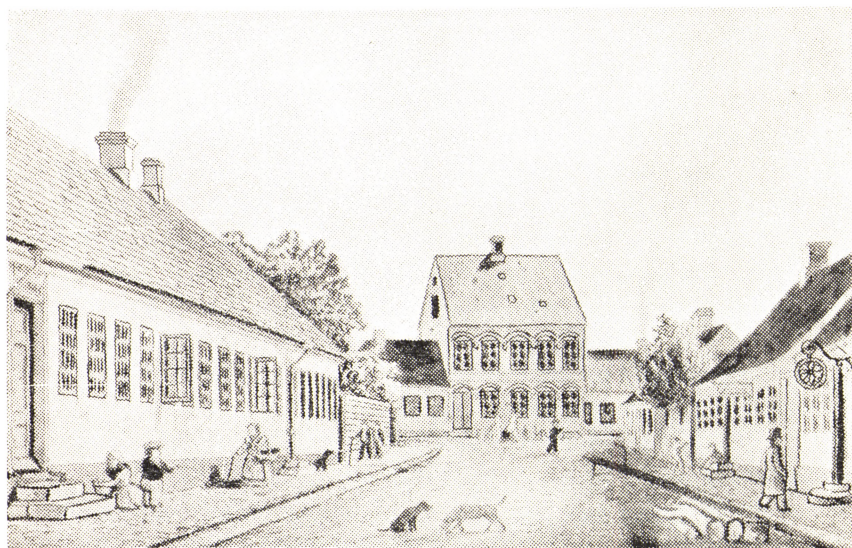
Den nyere Tid.

Af Kateketer og Førstelærere og øvrige Kapellaner skal her kun gives en Navneliste. Kun den første af Kateketerne skal omtales nærmere, da han døde i Sth. uden at være forflyttet til andet Kald.

Kateketer og Førstelærere.

1. *Thomas Sandholt* kaldedes 15. Juni 1818 og ordineredes ved Landemodet i Roskilde 8. Juli. Han var født i Kjøbenhavn 15. Okt. 1786 og Søn af kgl. Militærmagasins-Forvalter Ebbe S. (f. 1743, død 1805) og Frederikke Lovise S. (f. 1751, død 1829). Han viedes 6. Okt. 1819 i Højelse Kirke af den bekendte Præst Manderup Kruuse til Charlotte Marie Tønnesen af Sth. Hun var født 25. Dec. 1791 og døde i Ringsted 2. Okt.

1874. De havde ingen Børn. Han blev entlediget allerede 20. Febr. 1828 paa Grund af Svagelighed (Sindsygd) og boede de mange Aar efter Entledigelsen paa Skolen. Død 17. Maj 1861. Paa nedenstaaende Billede (af Malermester Th. W. Poulsen i Sth.) fra Aaret 1866 ses tilvenstre den gamle Skolebygning.

Storehedinge gamle Borgerskole.

2. *P. H. B. Baumann*, født 1803, død 1843, Kateket 1829—1834.
3. *F. E. Boisen*, f. 1808, d. 1882, til 1837.
4. *P. Scharling*, f. 1811, d. 1898, t. 1839
5. *J. C. F. Kallenbach*, f. 1808, d. 1880, t. 1846.
6. *A. Matzen*, f. 1810, d. 1875, t. 1849.
7. *J. C. Gjellebøl*, f. 1815, d. 1890, t. 1856.
8. *J. H. Dahl*, f. 1820, d. 1894, t. 1863.
9. *F. V. W. Topsøe*, f. 1834, d. 1900, t. 1871.

Af *personelle Kapellaner* skal nævnes:

E. H. Holst, f. 1803, d. 1867. p. K. 1829—35.

F. L. T. Gottlieb, f. 1803, d. 1867, p. K. 1835—37.

L. G. Ovesen, f. 1813, d. 1895, p. K. 1844—55.

C. F. Madsen, f. 1839, d. 1873, p. K. 1870—71.

Kaldskapellaner (Kapellaner pro loco).

1. *E. Christian Richardt*, f. 1831, d. 1892, Kapl. 1872—76.

Digteren Chr. Richardt.

2. *F. V. Bagger*, f. 1046, t. 1878.
3. *A. Gorm Hansen*, f. 1846, d. 1911, t. 1882.
4. *O. C. Kynde*, f. 1855, t. 1891.
5. *H. N. Clausen*, f. 1858, d. 1901, t. 1897.
6. *V. S. Lichtenberg*, f. 1870, t. 1903. Var Febr. 1898—April 1899 kst. Sgpr.

Kaldskapellaniet nedlagdes ved kgl. Resol. af 30. August 1904, og der oprettedes s. D. et residerende Ka-

pellani (forbundet med Højerup Sognekald) og et personelt Kapellani.

A. Resid. Kapl.

1. *H. I. Boisen*, f. 1857, d. i Emb. 8. Dec. 1904, var kaldet 30. Aug. s. A.
2. *J. C. Falk Rønne*, f. 1865, 1905—1910.
3. *Tage Møller*, f. 1871, kaldet 1910.

B. Personelle Kapl.

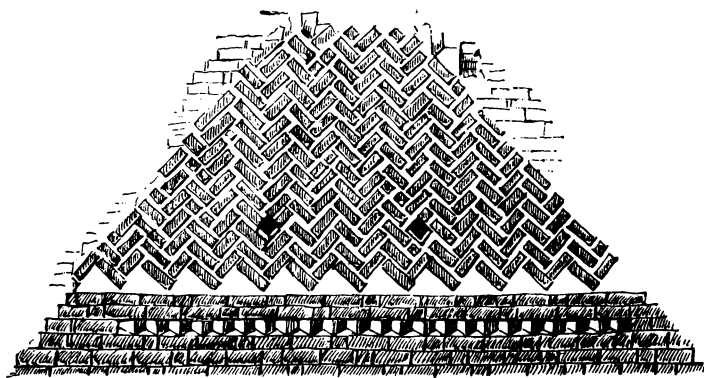
1. *C. E. Andersen*, f. 1875, 1904—09.
  2. *K. Noring*, f. 1883, kaldet 1909.
-

Elmelunde kirke

er utvivlsomt den *ældste* stenkirke på Møn. Tidligere var den gængse mening, at den tværtimod hørte til de yngre, idet man mente, at den skulde være opført som borgkirke til Elmelundegård. Gården tør imidlertid først antages at være opstået i slutningen af det 14de århundrede. Denne plads er da valgt i tilslutning til den langt ældre kirke, der så er blevet slotskirke. Hvorledes forbindelsen har været mellem disse to bygninger, kan der måske fås oplysning om, når den store høj tæt østen for kirken engang bliver undersøgt. I det 17de årh. er der blevet gravet noget i højen, og der fandtes da noget murværk og et stykke marmor, »verde antico«, som dog kan være gravet ned i højen af ukendte grunde. Måske vil det vise sig at være en kæmpehøj fra den forhistoriske tid. Exemplet fra »Øde kirke« (ved Stege) viser, at man i oldtiden ingenlunde (som man har ment) har skyet at bygge en kirke tæt op til en kæmpehøj. Nyere undersøgelser (Årbøger 1895) har vist, at Lunde domkirke, gamle Upsala kirke og flere oldtidskirker formentlig ere byggede på et hedensk offersted. De ældste kirker, *herredskirkerne*, er som oftest opførte på gamle thingsteder, hvor herredsmændene var vante til at samles, og hvor der i den hedenske tid formentlig har været et gudehov. Kong Valdemars jordebog nævner kun ett herred på Møn; hvornår vesterherred er bleven udskilt, vides ikke. Fra Elmelunde banke kan der ses over hele øen, og den melder sig derfor selv som plads for thingsted og herredskirke. I hvert fald viser kirkens ældste murværk, at den er 2 à 300 år ældre end den bispegård, der lå ved siden af den.

.

Den ældste del af kirken er skibet fra korbuen i en længde af $17\frac{1}{2}$ alen og med samme bredde som nu, $10\frac{3}{4}$ alen. Dette indre stykke af kirken er meget gammelt. Fra

våbenhusets loft kan man se, at det er muret af kampesten og kridtsten, sammensat i det såkaldte *mønstermurværk*, som vedstående tegning viser. Denne art mur er ældre end teglstenstiden, der begynder ca. 1150. Den oprindelige Ro-

manske kirke har havt et andet kor end det nuværende; korbuen med kragbånd af kridtsten er bevaret; den er meget slank, henved 9 alen høj og kun godt 4 alen bred. I den senere middelalder er det gamle kor blevet nedrevet, og det nuværende bygget af mursten i flugt med sidemurene og prydet med et par brede kridtstensskifter. Korgavlen mod øst er kamtakket og har en ret rig blindingsdekoration. Det ny kor fik spidsbuede hvælvinger.

Et århundrede omtrent efter den oprindelige kirkes opførelse er skibet forlænget henved 7 alen mod vest. Denne del var ligesom den ældre endnu i Romansk stil. På sydsiden kan ses et lille nu tilmuret, rundbuet vindue, $2\frac{1}{2}$ alen højt, men kun lidt over $\frac{1}{2}$ alen bredt. Dette Romanske skib har sandsynligvis oprindelig havt bjælkeloft; men i den senere middelalder er der indbygget spidsbuede hvælvinger ligesom korets, men uden de Gothiske buers slankhed. Våbenhuset på sydsiden er opført ved samme tid med gavlkamme, som dog nu er nedbrudte.

I slutningen af den ældre middelalder omtrent ved år 1300 antages det smukke høje *tårn* at være tilbygget mod vest. Det er den Gothiske stils første tid; dens idé var levende; man søgte det opadstræbende, og ingen anden af landsbykirkerne bærer så tydeligt dette præg, hvilket yderligere fremhæves ved den høje beliggenhed. Man siger, at tårnet altid skal være hvidkalket for at tjene som sømærke. Da det var Sællands biskop, der ejede kirken og byggede tårnet, var der både god råd og smag for at bygge noget anseligt. At tårnet tilhører den tidlige Gothik, sluttes af de nederste, høje, smalle, spidsbuede vinduer. Den øverste del af tårnet er nemlig blevet ombygget, vistnok henimod middelalderens slutning, og man ved altså ikke, hvorledes denne del tidligere har set ud. Det har dog snarest været endnu højere end nu, da der indvendig er spor af, at et stokværk er afbrudt. Dr. *Henry Petersen* har nævnt, at den øverste del kan have været indrettet til forsvar. Men denne tanke har man nu, som tidligere nævnt, i regelen forladt. Forøvrigt er der i tårnets indre foregået forskellige æn-

dringer ved stokværkerne, hvoraf det blandt andet fremgår, at trappeopgangen oprindeligt har ligget inden i de tykke tårnmure.

Ombygningen eller istandsættelsen — måske efter et lynnedslag — er foretaget samtidig med ombygningen af koret, hvad blindingerne i kamgavlen viser. Da ligeledes

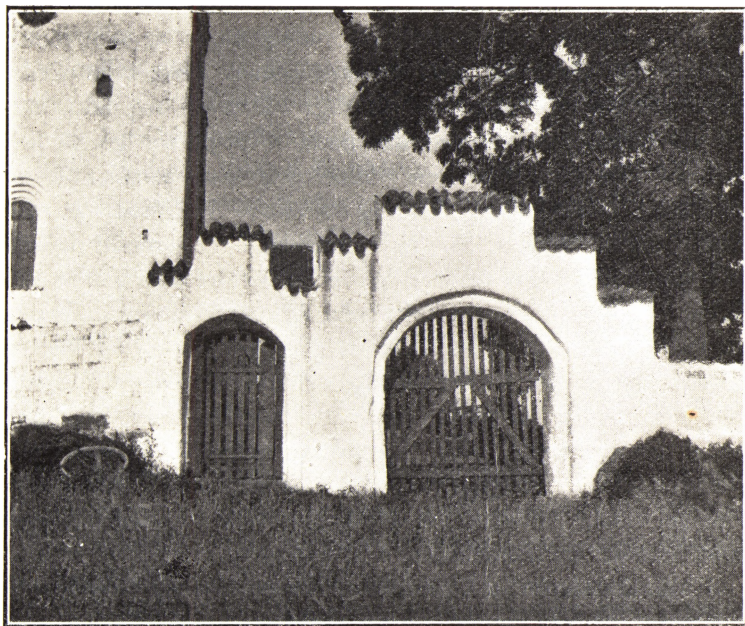

hvælvingerne og våbenhuset er fra samme tid, det 15de århundredes sidste halvdel, ligger det nær at antage, at samtlige disse ombygninger er foranlediget ved en ildebrand, og at Elmelunde kirke således har lidt samme skæbne som Stege kirke 1457 og ved samme tid. Sakristiet på den nordre side af koret synes at være tilføjet langt senere.

Vi ser således her ligesom i Stege, hvorledes der ud af den ældgamle Romanske kirke efterhånden er opvoxet

et Gothisk monument, hvori tårnet spiller hovedrollen. Når det nu kan ses på enhver bakke over hele øen, er der grund til at betragte det som et mindesmærke om bispestyrelsen her i middelalderen, en styrelse, som egnen senere fik rigelig anledning til at savne.

Kirkegården med sin pragtfulde beliggenhed er omgivet af en interessant mur fra middelalderen på den vestlige

og nordlige side; på de andre sider er kirkegården senere blevet udvidet. Hovedindgangen fra vest har en aftrappet overdel; ligeså den mindre indgang fra nord. På den indre side af den nordre kirkegårdsmur er i en gammel kridtsten indhugget et kors samt billede af Christi sårede hænder og fødder med naglerne. Det kunde ligne et arbejde af en Fransiskanermunk.

Bispegården synes at have ligget nord og nordøst for kirken, hvor man i de nærmeste gårdes grund har fundet

gammelt murværk, således i matr. nr. 5 a. Atter nord for slottet har ladegården ligget, hvor man nylig har fundet en gammel brønd. Indkørselen til byen fra landevejen kaldes endnu »borgeledet«.

Kalkmalerierne.

Dengang da Elmelunde kirke blev genrejst i det 15de årh., er den opså blevet prydet med rige kalkmalerier. I skibets øverste hvælvings østlige kappe findes årstallet 1462, hvoraf det altså kan sluttes, at ombygningen er sket umiddelbart før dette år, såsom decorationen sikkert er udført strax, da ombygningen var færdig. Den er dog ikke malet »al fresco« : på våd kalkpuds, men på tør glatpudset grund. Der kan ikke som i Keldby påvises afsnit, der er væsentlig forskellige i alder og karaktér. Derimod har man nogle steder fundet, at der under den nuværende maling har været en noget ældre, og det er denne der bærer årstallet 1462; men den er dårligere udført end overmalingen, som formodentlig er 10 à 20 år yngre. Man kan herved tænke sig, at den første maling er blevet kasseret — måske ved besøg af biskoppen, der har ladet en dygtigere maler gøre arbejdet om. De *tilsvarende* dele af kalkmalerierne i Keldby er også ringere kunst end dem i Elmelunde. Det er måske maleren fra 1462, der i Keldby har gentaget sine billeder fra Elmelunde.

Kalkmalerierne i Elmelunde er en *folkelig bibelhistorie* i billeder af så meget større betydning for datiden, som kun få personer dengang kunde læse, og man forargede sig ikke over de naive fremstillinger.

I foråret 1885 havde man været i færd med at reparere og hvidte i kirken, som har 3 hvælvinger i skibet, en i koeret og en i tårnet. Man havde kun den østre hvælvning i skibet tilbage, da her ved afskalning af kalken viste sig gamle malerier. Arbejdet blev da standset, og nationalmuseet sendte professor *Magnus Petersen* herover for at undersøge sagen. Han afdækkede hele den pågældende hvælvning og fandt alle fire kapper fyldte med malerier, udførte med

godt bindende vandfarve på tør kalkpuds. At han her traf årstallet 1462, har sikkert forstærket ønsket om at få hele kirken undersøgt, hvilket også skete i løbet af de følgende år, endelig afsluttet 1895. Efter Magnus Petersens indberetning til musæet er følgende beskrivelse i det væsentligste affattet.

Koret havde lidt så meget ved tidligere reparationer, at store dele af billederne var tabte. Dog kan ses i den østlige kappe over alteret, at *treenigheden* der har været fremstillet med apostelen Peter på den ene og Pavlus på den anden side. I kappen mod syd findes rester af et billede, der forestillede *Christi* blodige legeme, båret til himmelen i et blomstret klæde af to engle; en lignende fremstilling findes i Århus domkirke. Billederne på nordsiden var helt tabte; dog findes der en smuk dekoration af løvværk og ornamentslyngninger. Bedst bevaret er billederne på den vestlige kappe over korbuen; der fremstilles *indtoget i Jerusalem*, Jesus rider på et æsel, og over hans hoved ses et skriftbånd med ordet »Hebreorum« (formodentlig rex 3: Jødernes konge). Tilhøjre er et træ, i hvis top ses en lille figur (formodentlig Sakkæus), som svinger sin hat og kaster grene på vejen.

De tre hvælvinger i *skibet* har billeder, der behandler henholdsvis: *Mariæ bebudelse*, *Betlehemsområdet*, *Adam og Eva*, de emner, som hyppigst kommer igen i middelalderens kalkmalerier.

I den *første hvælving*s østlige kappe over korbuen findes (som sædvanligt) den *himmelthronende Kristus*, der sidder på regnbuen med jordkloden som skammel og med opløftede hænder. Fra hans mund udgår et scepter og et sværd (riget og magten). Ved hver sin side knæler den kronede *Maria* og *Josef* (eller Johannes), og ovenover dem ses basunblæsende engle samt sol og måne. Ved *Christi* fødder ser man en engel lede de gode sjæle og en djævel de onde. Det er i denne kappe, at der af den første maling er bevaret årstallet 1462 samt nogle ord »de ascensione«, der formodentlig har henhørt til et billede af *Mariæ* himmel-

fart. I kappefligene er malet en flygtende hind og en enhjørning som symbol på den jomfruelige renhed.

I *samme hvælving*s sydside ser vi *Maria*, siddende ved en bedepult; i et åbent rum på denne ses en bog og to brød og ved dens fod en vase med hvide liljer. Fra hendes hoved udgår et skriftbånd, hvorpå står: »*Ecce ancilla domini — — verbum*«. (Se Herrens tjenerinde — — ord). Foran bedepulten knæler englen Gabriel i rige klæder, holdende et skriftbånd i den venstre hånd med indskrift: »*Ave, gracia plena, deus tecum, benedicta tu — —*« (Hild Dig, fuld af nåde, Gud med Dig, Du velsignede — —). Længst til højre ses Marias besøg hos Elisabeth. Under billedet er fremstillet modsætningen: de onde sjæle føres i en lænke af to djævle ind i den flammende ild.

Den tredie kappe (mod vest) viser en åben bygning omgivet af en sivfletning. Under dens tag hviler *Jesusbarnet i en krybbe* ved siden af en ox og æsel; *Maria* knæler med foldede hænder foran krybben. Udenfor sidder Josef ved en gryde, hvori han laver maden; han fører en slev til munden for at smage på den, medens han i den venstre hånd holder en fjerkost, hvormed han vifter på ilden.

Den fjerde kappe (mod nord) har en fremstilling af *St. Peter*, som med en engel i rige klæder fører de gode sjæle ind i en kirke. Fra hans glorie udgår et skriftbånd med ordene: »*venite, benedicti patris mei*« (kommer hid min faders velsignede). Underneden ses en bueskytte, der jager en ræv.

I toppe: af denne hvælving såvelsom i koret findes rige ornamenter.

I skibets *anden hvælving* fortsættes fortællingen på samme måde. I den østlige kappe er fremstillet de *hellige tre kongers* besøg. Caspar knæler foran Jesusbarnet, som den stående *Maria* rækker ud imod ham; bag ham står en page, som bærer hans krone og holder hans hest i tøjlen. De to andre konger, Baltsasar og Melchior, sidder endnu på hestene og holder kostbare gaver i hænderne. Figurerne

er omgivne af stjerner og blomster. Under dette maleri er fundet rester af den gamle maling fra 1462.

I den sydlige kappe fremstilles *barnemordet i Bellehem*. Herodes sidder paa en høj stol, iført pragtfulde klæder og krone på hovedet; foran ham ligger 3 børnelig, og en rustet kriger er ifærd med at dræbe et barn. Længere tilhøjre ses en kamp mellem en kvinde og en soldat, hun slår ham med en stangrok.

Den vestlige kappe har en fremstilling af *flugten til Ægypten*. Josef går foran æselet, støttende sig ved en stav; på hovedet har han en slags hætte og på ryggen en træflaske (legel). Maria sidder på æselet med barnet i sine arme.

I den nordlige kappe findes en mærkelig fremstilling af en ung mand med et kort sværd ved siden og en segl i den højre hånd, hvormed han afskærer markens korn. Han vender ansigtet mod 2 væbnede mænd; hvoraf den ene er mærkelig klædt med dyreskindshue paa hovedet og kofte med bjælder i ærmerne. Forneden i hvælvingens spidser ses en løve og en meget utydelig hare. Billedet forestiller sikkert *Herodes' soldater*, der på marken (høstfolk og vilde dyr) søger og spørger efter Jesusbarnet.

Såvel i toppen af hvælvingen som i kappefligene findes slyngede ornamenters, som ved restaureringen er bleven delvis fornyede.

Paa gjordbuen mellem 2den og 3die hvælving er på nordsiden malet 3 bomærker

ligesom også på en af ribberne i 3die hvælving. Af disse findes det sidste også i Keldby kirke og betegner formodentlig håndværkerne.

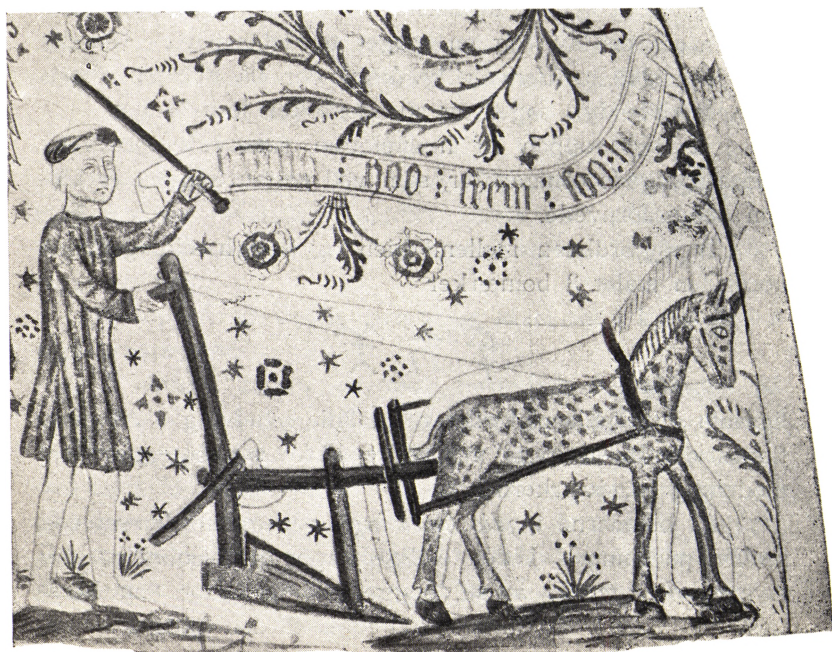
Af billederne i 3die hvælving er meget fordærvet ved senere pudsnings. I den østlige kappe er fremstillet *den rige og den fattige mand*, begge knælende for den korsfæstede. Stråler af Christi blod føres til den fattiges mund,

til den riges føres blodet fra røverens kors til venstre. Over dem begge et skriftbånd med ordene: *Deus propicius esto mihi peccatori.* (Gud være mig synder nådig).

I den sydlige kappe ses *skabelsen*. Gud fader i Christusskikkelse (ordet) med korsglorie, står med opløftede hænder, og foran ham rejser Adam sig fra jorden. Et træ skiller mellem dette og den anden del af maleriet, der er meget forstyrret. En del af Adamsfiguren ses ligge ved en sten sovende, medens Eva fremstår af hans ribben. Over dette et skriftbånd med ordene: »*Femina prima — viri de coste*«. (Den første kvinde (skabes) af mandens ribben).

I den vestlige kappe findes nogle rester af billeder, som sikkert har forestillet *Adam og Eva* ved kundskabens træ og uddrivningen af Paradis.

Den nordlige kappe har et tydeligere billede af *Paradisets tab*. Til venstre sidder Adam og Eva i sørgende

stillinger, mellem dem står en engel, der overgiver dem arbejdsredskaber, en øxe og en hakke. Tilhøjre ses Adam at gå bag en plov, som trækkes af to heste. Over ploven er et skriftbånd, udgående fra plovmanden, hvorpå nogle (Danske) ord, der synes at være tilråb til hestene: »Hipsch(?), ho, frem — —«!

Overalt er billederne omgivet af løvværk, stjerner og ornamentter, ofte gjort med megen smag.

Foruden at være en folkelig billedbibel har disse malerier en ikke ringe kulturhistorisk interesse, idet hele det ydre udstyr er hentet fra det daglige liv i det 15de årh. Som eksempel kan henvises til plovbilledet; ploven har da allerede sine kendte hoveddele, langjern og muldfjæl, og trækkes af to heste. Den senere store hjulplov krævede 6 heste. På ploven er anbragt en håndøxe, vistnok til at overhugge trærodde i den opdyrkede jord. Den kunde også bruges til forsvar.

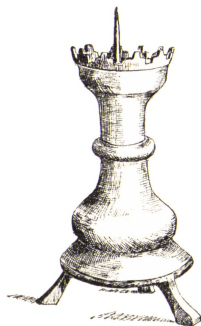
De fleste af de bibelske billeder ere gentagne i Keldby kirke, men noget mindre og ringere udførte.

Af genstande i kirkens indre bemærkes: Alterbordet er muret. *Altertavlen* bærer Chr. IV.s navn og valgsprog*) med årstallet 1646; den er altså udført, mens *Corfits Ulfeld* var lensmand her og utvivlsomt bekostet af ham. Traditionen har påstået, at hans navn eller våben har stået på tavlen, men oversmurt med sort farve; nu kan der dog ikke findes mindste spor deraf. At det har stået der etsteds, vilde dog være rimeligt, da det findes (udækket) på den samtidig opsatte altertavle i Fanefjord.

---

*) R F P ∴: regnum firmat pietas (Gudsfrygt styrker riget eller, som nyere tids vittighed har udtydet bogstaverne: riget fattes penge).

Malmstagerne er fra middelalderen men uden indskrift. *Kalken* er omgjort 1864 og bærer nu kirkeejerens våben. (Scavenius.)

I *diskens* sølvstempel står 1708. Oblatæsken er fra 1740.

Døbefonten er kun et jernstativ med messingfad fra det 18de årh.

Prædikestolen viser også Chr. IV.s navn på himmelen; den har altså været udført inden kongens død, men årstallet 1649 viser, at den først er opsat året efter under lensmanden Corfits Ulfeld. *Degnestolen* hidrører fra ca. 1600.

Alle stolestader er ny.

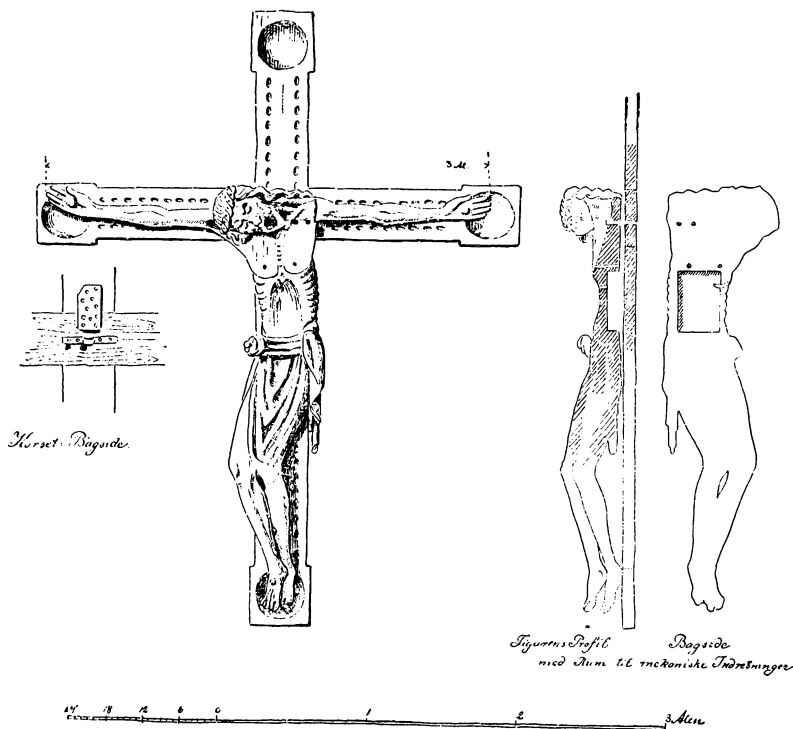
Foran alterskammelen ligger en gravsten over præsten *Niels Hansen Borre* (o: født i Borre), der 1602 blev kaldet til Elmelunde (som lensmanden, *Brejde Rantzau*s præst), † 29. april 1630, 74 år gl., samt hans hustru *Marine Eriksdatter* † 15. Jan. 1626, 68 år gl. Før 1602 havde Elmelunde i 20 år været annex til Borre.

Foran alterfoden har før ligget to små gravstene over to af samme præsts børnebørn, der døde hos deres morfader henholdsvis 12 og 5 år gamle. På hver af disse gravstene findes brystbillede af den afdøde. De er nu flyttede og opstillede nede i kirken bag en af stolene. Kan de ikke anbringes bedre?

I skibet ligger en gravsten over »ærlig, vis og forstandig karl« *Christen Pedersen* † 13. Maj 1634. Hans bomærke ses på stenen.

C. P

Sluttelig skal omtales et meget stort *trækrucifix*, som tidligere hang på pulpiturets søndre side, men nu opbevares i nationalmusæet. Det er et af de ældste og det eneste opbevarede af denne art i Danmark (15de årh.), udskåret i egetræ med kunstfærdighed og 4 alen højt. Men dets indretning vidner sørgeligt om den katholske kirkes forfald i

middelalderens slutning. Det er nemlig beregnet på det såkaldte »fromme bedrag«. Såvel underkæben som begge brystflader har nemlig været bevægelige ved et system af snore, hvortil huller gennem træet endnu kan ses. Endvidere er der i den hule ryg anbragt en stor beholder med afløb til landsesåret i siden. Figuren har altså på givet vink kunnet tale, sukke og bløde! Dette mærkelige krucifix blev

i provst *Hjorts* tid indsendt til musæet. Trods sit Lutherske stade har han formodentlig ikke ønsket at fremvise i kirken papismens skam i forfaldets tid.

Under alteret blev i sin tid fundet et *røgelsekar*, som formodentlig er blevet gemt således for at værnes imod efterstræbelserne i Frederik I.s tid. Provst Hjort overlevede det til forvaring af kirkeejeren.

På Hjertebjerg mark er funden en katholsk *amulette* af bly, der måske stammer fra bispegården. Den har utydelige billeder, måske forestillende madonna med barnet, og på bagsiden nogle minuskelbogstaver, der måske kan læses: certo, visselig. Når man åbner det kunstige lukke, viser den ene flade aftryk af fint linned, måske en relikvie. Amulletten har været indrettet til at bæres i en snor om halsen. Den opbevares i nationalmusæet. Afstøbninger findes her.

Borre kirke.

Østmøn tør i det hele antages at have været tidligere opdyrket end Vestmøn. De højlændte jorde benyttedes først, medens de lave jorde — ofte de i sig selv frugtbareste, når de blev afvandede — måtte vente på kyndigere agerdyrkning. Vi ser således også, at Østmøn har de fleste og de ældste kirker.

Medens Elmelunde kirke tidligt har fået Gothisk præg, har Borre kirke bevaret mere af den tunge Romanske karakter, skønt også den senere er delvis Gothiseret. I enkelthederne er den også mere stilfuld Romansk end de andre omtrent samtidige kirker. Dens første opførelse går tilbage til sidste halvdel af 12te årh.

På en bakkeø i fjorden har der *måske* oprindelig været en »borg«, der i modsætning til Gammelborg ved Noret kaldtes »*Østerborg*«; således kaldtes stedet lige til

omkring år 1600, da man begyndte at bruge navnet »Borø«, øjensynligt fordi den da endnu lå på en ø. Om »borgen« har vi imidlertid ingen anden oplysning end navnet, og dette kan godt stamme fra den lille bakke, hvorpå byen lå. Udtrykket »borg« betegnede oprindeligt en større (f. ex. Borren ved Sprove) eller mindre bakke; når en sådan blev dannet ved kunst og befæstet, blev den en borg i senere betydning. Men en borgplads kan ikke påvises i Borre; og en sådan vilde sikkerlig også være bleven omtalt i middelalderen. Sandsynligst er, at der næppe har været andet end en by på en lille bakke.

På grund af den bekvemme beliggenhed med daværende indsejling fra nord*) og forbindelse med de store fiskemarkeder ligeoverfor i Skåne, opstod her tidligt en købstad, der udtrykkelig kaldes »civitas« : borgerby, medens Stege i begyndelsen ikke betegnedes med dette navn. Om byen Borre (Østerborg) vides overordentlig lidt før dens ødelæggelse 1510. Den synes ikke at have kunnet få plads på den lille holm, men har som navnene viser fået forstæder både i Vestud og Nyborre på hver side af fjorden. På holmens højeste punkt er kirken opført og er som købstadkirke tidligt blevet udstyret både anseligere og smukkere end landsbykirker ellers.

Skib og kor udgør kirkens oprindelige del. De er opført på rå kampestens grund af teglsten, altså efter 1150. Stilen er udpræget *Romansk* med meget smukke murpyntelser og rundbuede gesimser; den *nordlige side*, der vender mod landevejen er rigest udstyret. På sydsiden findes en blinding, udfyldt med siksakmønster. De tre små rundbuede vinduer er i senere tid forlængede nedad. Også ses endnu de rundbuede døre, af hvilke den på nordsiden (kvindedøren) dog nu er tilmuret. Gesimsen på begge sider af koret er som på skibets nordside; i dets østre gavl er et større og to mindre rundbuede vinduer. Denne vinduesordning

---

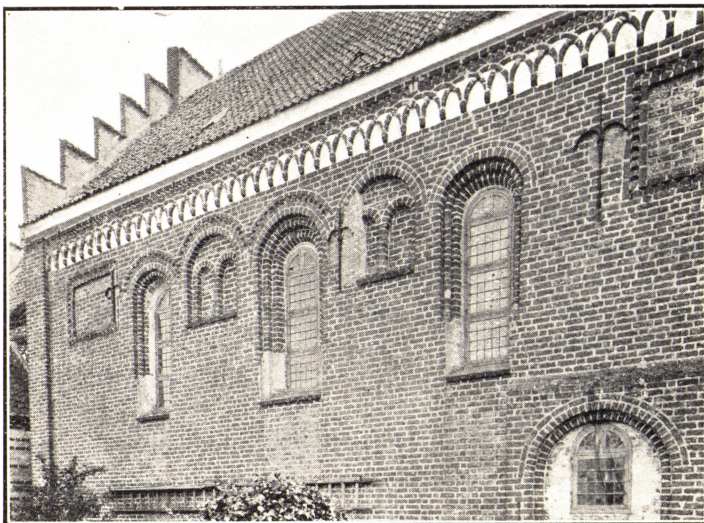
*) Nogen gennemsejling mod syd har der utvivlsomt ikke været, ialfald ikke i historisk tid. På det laveste er jordsmonnet 10 fod højt.

blev først [almindelig i Danmark i begyndelsen af det 13de årh.

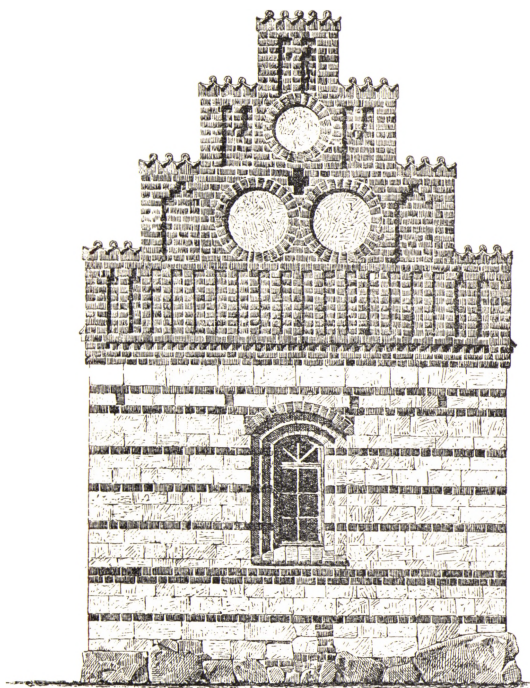
Kirken har oprindelig havt fladt bjælkeloft. Der skal være funden enkelte spor af kalkmalerier, men intet er fremdraget. Taget har i middelalderen været af bly, såsom der er fundet meget smeltet bly mellem murstenene.

Således stod kirken, Romansk og uden tårn formodentlig, da *Lybækkerne* i Maj 1510 gik iland, plyndrede og brændte

byen såvelsom kirken, hvis mure dog har modstået ildens magt. Sagnet lægger til, at der blev spået Lybækkerne, at det skulde gå dem ilde i krigen, fordi de havde brændt Borre kirke, og dette gik hurtigt i opfyldelse. Ikke alene led de i de påfølgende dage et stort nederlag ved angrebet på Stege, men året efter, 1511, kunde den nyskabte Danske flåde med held optage kampen om herredømmet i Østersøen, og Lybækkerne måtte bøje sig ved freden i Malmø 1512. Sagnet føjer yderligere til, at Lybækkerne

virkelig lod Borre kirke genopføre, som den nu er. Der er vistnok noget om det. Ved freden måtte Lybæk nemlig indgå på en hemmelig tillægsartikel, hvorefter de vistnok som erstatning for plyndringer skulde udrede 30,000 gylden fordelt på 12 år. Det er sandsynligt, at en del af disse penge i de følgende år er anvendte til at genopføre Borre

kirke. Hvis den nedenfor meddelte gisning angående indskriften på sacristiet er rigtig, har Lybækkere og Borgensere endog kappedes om værket.

Alt træværk i kirken var naturligvis brændt, og der er da blevet indbygget spidsbuede hvælvinger, 3 i skibet og en i koret. Også korbuen er blevet udvidet og tilspidset. Det ny tag er blevet lagt af teglsten. Formodentlig

er da også *tårnet*, våbenhuset på sydsiden og sakristiet på korets nordside blevet tilbygget; dog kan tårnet også være lidt ældre, da kirketårnene oftest stammer fra det 15de årh.; men der er ikke i tårnet fundet mærker af branden, som i den øvrige kirke. I hvert fald tilhører tårnet den senere middelalder med spidsbuer, men tårngavlen er dog senere omgjort med fladbuede lydhuller og karakterløse blindinger. Alle gavle er aftrappede på sædvanlig Dansk-Gothisk måde.

Sakristiet er opført af kridtsten med afvekslende murstensskifter og en smukt prydet gavl (se billedet side 65). I nogle af kridtstenene, især på den østre væg, er indridset nogle ord og årstal, som mange mere eller mindre lærde mænd nu i over 200 år har gransket og fortolket på meget forskellige måder*). I hvert fald giver årstallene utvivlsomt oplysning om kirkens genopførelse i årene 1514—17; men med årene bliver indskrifterne mere og mere uæselige. Vanskeligheden ved tolkningen forøges ved, at de Latinske ord og former ofte bruges i usædvanlige betydninger (klosterlatin).

I 1880 blev indskrifterne granskede af dr. *Henry Petersen*; han læste således: Anno domini MDXVII dominus Andreas Rød, minister Mats Jude, atus in Bora. (Hr. Andreas Rød, præst Mads Jyde, født (natus) eller valgt (creatus) i Borre). Andet sted: Anno mil (lesi)mo quin (gentesimo) de no (år 1500)

certat borgensi (strider for borger). Samt på nord-siden: S—di e Fien tutius jubet eller rubet (befaler eller rødmer?)

Dominus Andreas Rød mdxvi (1516). Derover er indridset billedet af en delfin.

Dr. Henry Petersen har dog kun optegnet sin læsning, men har ikke givet nogen oversættelse eller forklaring.

*) 1670 læste provst Viborg i stedet for »Mats Jude« »civitas Judæ«, hvorefter Borre kaldtes »Jødebyen«!

Imidlertid er der af afdøde pastor Lund meddelt en ny læsning og forklaring, der skyldes en lærd mand. Denne forsøgte i 1904 at læse indskrifterne og han har fået en del mere ud deraf end tidligere er nået. Meget må naturligvis være gisning. Forsøget ser således ud: På sacristiets nordvæg ved vinduet:

Edi (ficari) curavit dxvi curiam urbis dominus andreas
rød mdxvi.

(År 1516 lod hr. Andreas Rød byens rådhus (curia)
opbygge 1516.)

På østvæggen:

anno domini mdxvii curatus in Bora dominus Andreas
Rød minister ecl(esiaē)? Mats Jude.

(I Herrens år 1517 sognepræst (curatus) i Borre hr.
Andreas Rød, præst Mats Jyde.)

På en anden sten:

Anno mi(llesi)mo quingente(simo) quinde(ci)mo pastore
Mat Jude — certat borgensi(s) cum libbeco.

(År 1515 da Mads Jyde var præst stredes Borgenseren
med Lybækkeren (nemlig om genopførelsen af kirken).

Med hensyn til læsningen bemærkes, at bogstaverne
»ficari« næppe kan være helt udeladt. Snarere måtte der
vel læses edificavit (byggede) istedetfor edificari curavit?

Og med hensyn til oversættelsen, at certare nærmest
betyder kappes, hvilket også passer bedst til meningen, da
der ikke menes kampen i 1510, men kappestriden i 1515.

Hvis denne interessante læsning kan hævdes, giver
den et par ny oplysninger. Hr. Andreas Rød skulde have
ladet byens rådhus genopbygge 1516. Men isåfald kan han
næppe have været præst. Tittelen hr. vilde da betegne
ham som en ridder, der har boet i byen, og som har taget
sig af byens genrejsning. Man kunde også tænke sig en
mand, der var sendt til Borre med den pågældende del af
krigsskadeserstatningen. Herimod strider dog fortolkningen
af den følgende sætning, hvor samme hr. A. R. kaldes
sognepræst, idet ordet »curatus« oversættes således. Men
en sådan anvendelse af det noget kunstige curatus kendes

næppe. Det synes at ligge nærmere at opfatte det som enstydigt med curator σ : en mand, der har faaet et visst hverv, i dette tilfælde den mand, der var udsendt for at lede byens genopførelse. Det siges jo netop også, at sognepræsten hed Mads Jyde (minister og pastor). Således vilde meningen og sammenhængen være tydelig. Men en sikker læsning og forklaring af de dunkle ord når man vel næppe, om end dette nyeste forsøg er meget interesant og stemmer godt med, hvad man ellers ved om begivenhederne.

Som alle Møns kirker står Borre kirke væsenligst som den var ved middelalderens slutning. Efter reformationen er der ikke foretaget noget nyt ved kirkebygningerne, som i løbet af 3 århundreder kom i forfald. I 1763 siges der dog, at Borre kirke var den rigeste, thi den ejede 8000 rdl. Først i den nyeste tid har man taget fat paa at genoprette det forsømte. 1870—71 fik Borre kirke en omfattende istandsættelse udvendig og indvendig. Nu er den en af vore smukkeste kirker. Vor renaissancetid beskæftigede sig dog en del med kirkernes indre udstyr. Da hele Møn var kongsgods under Chr. IV, finder vi mange altertavler og prædikestole i hans tids stil. Således er også altertavlen udskåret træværk med Chr. IVs navnetræk og årstallet 1627. Billedet forestiller nadveren. Lensmand på Møn var da *Peder Basse* (af de yngre Basser med to vædderhorn i våbenet); han boede paa Elmelundegård og har ladet altertavlen udføre. Forneden ses Bassevåbenet og bogstaverne F. S. — P. B., der formodentlig skal sige Fru Sofie, Peder Basses. Denne var nemlig gift med *Sofie Nielsdatter Parsberg*, og Parsbergvåbenet var tredelt, rødt foroven og derunder delt i sort og hvidt. Bogstaverne kunde måske også sige Fru Sofie Pars Berg. Isåfald er det hustruen alene, der har skænket altertavlen. Hun overlevede manden kun 15 dage; begge døde 1639; men altertavlen bærer årstallet 1617, som altså ikke er i hendes enkedage.

Alterbordet er muret, udadtil profileret. Kalken er fra 1708. Disken bekostet af kirkens ejer 1807. Oblat-

æskén viser i stemplet 1727. Alterkanden bærer årstallet 1745, men er ifølge herredsbogen købt fra Stege kirke 1699. En sygekalk uden indskrift. Døbefonden er ny af træ. Den har et *Messingdøbefad*, hvori er et billede af Marie bebudelse. Tillige ses levninger af et våbenskjold, hvori nogle streger, der kan læses som

hvilket kan betyde Sofie Nielsdatter Pars Berg. Uden om skjoldet står ialfald tydelig S. N. 1639. Som ovennævnt døde Peder Basse dette år og hustruen kort efter. Her menes utvivlsomt hustruen, og det er da øjensynligt, at hun på sit dødsleje har givet befaling angående døbefadet. Dette såvel som billedet kunde tyde på, at katholsk tankegang endnu ikke var helt uddød.

Prædikestolen er simpelt snitværk fra Chr. IVs tid. På panelet findes et skriftsted underskrevet Hr. Niels Hanssøn Borrhe. Da denne præst forflyttedes til Elmelunde 1602, er panelet altså formodentlig ældre. At Borre kirke har fået forskelligt udstyr i datidens stil en del år forud for de andre Mønske kirker, tyder på, at den endnu havde bevaret anseelse som købstadskirke.

Alle stolestaderne hidrører fra restaureringen i 1870; landskabsmaler *Ågård* havde givet tegningen dertil. Af de gamle stolestader er nogle endestykker ophængt i tårnet; på dem findes Munkernes og Skeelernes våben og årstal 1568, nemlig lensmanden, *Peder Munk* og hustru *Karen Skeel* (også i Keldby).

Kirken har to *lysekroner*, den ene i koret uden indskrift. På den anden står: »Denne livsekroner hafver *Hans Nielsen* gifved til Borre kiercke anno 1697 den 1. Januarij«. Man kunde tænke sig ham som sønnesøn af den ovennævnte indfødte præst af samme navn. Forøvrigt beretter sagnet, at han i livsfare havde givet dette løfte, da han en vinternat med slæde havde forvildet sig ud i sømosen. At-

ter gammel katholsk tankegang. Jernkrogen til denne lysekroner er smukt smedearbejde og har ligeledes navnet HNS. På kormuren sidder til hver side en dobbelt lysearm med indskrift: »Foræret til Borre kiercke af degnens kone Kierstine Am(mendor)p, som døde den 27. Juni år — 1762.«

Ingen gravstene er opbevaret.

I tårnet hænger to *klokker*; på den ene står:

»Aus dem Fever bin ich gefloen, *Felix Fuchs* hat mich goen. Anno 1637«. (Af ilden er jeg flydt, Felix Fuchs har mig gydt).

På den lille klokke står:

M. M. R. B. (o: magister *Morten Reen Berg*).

H. P. BADEN (o: sognepræsten Hr. *Peder Baden*).

OG K. R. D. (o: dennes hustru, som dog hed *Kristence Pedersdatter*; R er altsaa formodentlig fejlstøbning for P).

H. I. S. (o: degnen *Hans Jensen Schelte*).

R. I. S. (måske dennes Broder).

N. E. FØNBO (formodentlig kirkevæрге; Fynbo var et slægts-navn i byen, kendt fra sagnet om Jøjen Opsal, og forekommer samtidig i gardens tid (1690).

M. C. D. (vistnok dennes hustru).

H. N. S. (ovennævnte giver, Hans Nielsen).

OG A. D. P. D. (vistnok dennes hustru, formodentlig *Pedersdatter*) 1698.

Under *tårnet* var tidligere begravelser. Midt i det 18de årh. blev nogle kister uden navn fjernede og nedgravede på kirkegården. Siden har tårnrummet været inddraget i kirken.

Under *sakristiet* har tidligere været en åben begravelse med 17 kister (6 voxne og 11 børn). Der fandtes kun forbogstaver af navnene, efternavnet oftest B, som formodedes at være Bylow. Der gik imidlertid det sagn (måske hentet fra ristestensagnet), at der i denne begravelse stod en stor pengebælg, fyldt med kobberpenge, der hidrørte fra Lybækkernes plyndring, men som de efter nederlaget ikke havde fået hentet. Da Dr. *Henry Petersen* og Kaptain *A.*

P. Madsen var der tilstede i Sept. 1880, lod kirkens ejer, geheimeråd *Rosenkrantz*, sagen undersøge. Der fandtes ingen skatkiste, kun almindelige ligkister med svære jernbeslag, og hele begravelsen er henvend 200 år yngre end Lybækkertoget. På kisterne fandtes foruden forbogstaverne årstallene 1695, 96, 99 og 1706. Danske atlas VI 435 siger, at i begravelsen hviler en major *Bylow* med familie. Sagnet tilføjer, at denne familie har boet på en »herregård«, der har ligget, hvor Ålebækgård nu er. En herregård har der på den tid dog ikke kunnet være tale om, da landet var kongeligt fæste. Derimod har der vel kunnet være en embedsgård for en chef for landmilitzen. Dette bekræftes ved Morten Reenbergers brevbog, hvor han skriver til præsten i Borre, Peder Baden, og beder denne tale med chefen, kaptain *Bylow* (altså senere major), der således har boet i eller ved Borre, om at få soldaterne til at møde i kirken ved den forestående bispevisitats Oktober 1703.

Denne kapitainsgård har sikkerlig nok været spiren til, at Ålebækgård blev til efter domainegodsets salg 1769.

Det må således være denne kaptain (major) *Bylow*, der med familie ligger begravet under sakristiet.

Da undersøgelsen var endt, blev kisterne, i hvilke ligene med foldede hænder var nedlagte i humle og malurt, stående, men hele rummet blev fyldt med jord, så begravelsen nu er lukket.

Forøvrigt blev en geheimeråd *Bülow* ca. 100 år senere ejer af Nordfeldt, men han har altså ingen forbindelse med begravelsen i Borre.

Magleby kirke.

Det er en anselig murstensbygning, begyndt omkring år 1200. Nu er den 50 alen lang, 15 alen bred og 20 alen høj. Den ældste del er *skibet*, opført i rundbuestil, 24 alen

langt $12\frac{1}{2}$ alen bredt. Af de oprindelige vinduer ses et mod nord, 2 mod syd, efter afstandene mellem disse måder have været 4 på hver side. Også de to gamle rundbuede døre kan ses; den på nordsiden (kvinde døren) har til hver side en halvsøjle med kapitæl, hvis form dog skjules af tykke lag kalk. Skibets gesims består af små rundbuer. Den oprindelige vestlige endemur har en profileret teglstens sokkel, som formodes at have strakt sig også langs sidemurene, hvor nu kun ses kampesten. Skibet har oprindeligt haft bjælkeloft, og væggene har været dekorerede med fortløbende ornament fra slutningen af middelalderen; man kan nemlig se rester heraf på væggene ovenover de senere indbyggede hvælvinger.

Hvorledes det oprindelige *kor* har været, kan ikke ses, da det i 15de årh. er revet ned og et nyt opbygget i flugt med skibets sidemure og ligeså højt.

Oprindeligt har altså her som de fleste steder stået en ret rummelig *Romansk* kirke med skib og kor. Omdannelsen i Gothisk stil er først sket i 15de og 16de årh. Tidligst ombyggedes koret med den takkede østre gavlvæg og dens smukke blindinger, indvendig to hvælvingsfag. Der findes på korgavlen endnu gamle munketagsten, der blev lagt således:

Yderrækken kaldtes »munke«, de andre »nonner«.

Noget yngre er *sakristiet* med kamgavl og spidsbuede blindinger. Døråbningen er gennembrudt i korets nordre væg, og dennes sokkel ses ved siden af døren. *Våbenhuset* foran den søndre indgang er atter noget yngre. Først ind i det 16de årh. blev skibets bjælkeloft afløst af 4 hvælvingsfag. De nuværende store rundbuede vinduer skyldes en meget nyere tid, måske en restaurering 1758, hvilket årstal ses på korgavlen.

Den største interesse ved Magleby kirke knytter sig dog til *tårnet*. Medens de fleste kirketårne er tilbyggede

i det 15de årh., er dette ca. 200 år ældre. Det er ikke bygget samtidig med den oprindelige kirke, hvilket ses af den manglende murforbindelse; men det er ikke stort mere end 50 år yngre og tilhører overgangstiden mellem Romanske og Gothiske former. Det må således anses for det *ældste tårn* på Møn, opført i Erik Glippings tid. Det kunde også være det smukkeste, skønt det i sin nuværende sørgelige skikkelse snarest er det grimme.

Tårnet har nemlig oprindeligt været et *tvillingtårn*. Af sådanne ere kun ganske enkelte bevarede og da navnlig i egne, hvor *Hvideslægten* har rådet, således Fjenneslevlille og Tveje-Merløse, som dog begge er ældre end Magleby tårn. Dette har i alder og præg havt lidt mere tilfælleds med tvillingtårnet i det Sønderjydske *Broager*. Sagnet fortæller, at tårnet i Magleby er opført af to søstre, af hvilke den ene hed *Gunild*, et navn, der er opbevaret i den høje Gunildsbanke*) nær ved Magleby. *Biskop Absalons* søster-sønnesøn, *Niels Falster*, havde en datter Gunild, der var gift med *Tyge Pust*, også af Hvideætten. Han var hertug Abels mand og deltog om end ikke direkte i mordet på kong Erik Plovpenning 1250. Historie og sagn har fritaget ham for den direkte skyld i mordet, idet der tildeles alle andre kendte deltagere, men ikke ham, en snar og voldsom død. Tyge Pust døde først 1266, og samme år har hans enke, Gunild Falster, til Sorø kloster skænket sit arvegods i »Buzsinge litle« på Møn. Måske menes hermed byen Busene ude på klinten. Da kirketårnet ved sin stil fortæller at være bygget netop ved denne tid, ligesom en af klokkerne i tårnet ifølge sin form er samtidig, så ligger det meget nær at sammenføje alle disse træk på følgende måde: Tyge Pust og hans hustru har under deres ophold i Slesvig set Broagers tvillingspir, måske da det blev opført, og fru Gunild har da efter mandens død (sagnet siger sammen med en søster) bygget kirketårnet i Magleby, hvor hendes fædregods har ligget, i erindring om Broagers tårn, og som sjælegave for mandens brødre; tillige har hun skænket mere eller mindre af dette fædregods til slægtens gravsted, Sorø kloster,

*) Også et andet sagn knytter kirken til Gunildsbanken.

hvor både hendes fader og hendes mand ligger begravede. Hvis dette forholder sig således, får Magleby kirketårn en plads i Danmarks historie om end i mørk belysning.

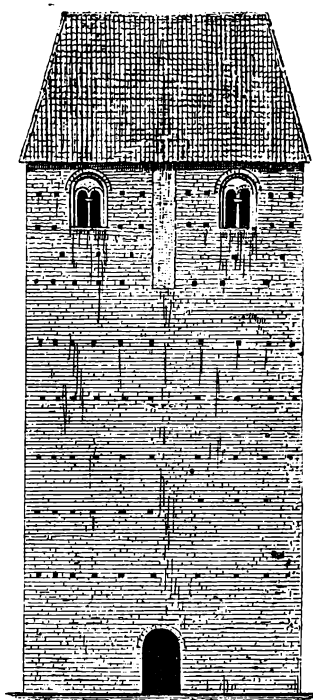
Tårnet er i nord til syd $15\frac{1}{2}$ alen bredt og springer således lidt frem for skibets mure, med hvilke det ikke er i forband. Fra øst til vest er det kun 10 alen, og grundplanen udgør altså en aflang firkant, der danner fundamentet for de to tårne foroven. Det nederste tårnrum er sat i forbindelse med kirken gennem en trykket spidsbueåbning. Inden i den søndre tykke mur fører en trappe op til de øvre stokværk; den har oprindelig åbnet sig indad i tårnrummet gennem en spidsbuet dør, der nu er tilmuret, medens der er brudt indgang i muren udenfra.

2det stokværk er så højt, at man formoder, det har været delt ved et bjælkeloft; det har kun to små vinduer (skydeskår?)* i syd og nord. Tværs over dette rum i en højde af 20 alen over jorden er der spændt en meget svær hovedbue, $6\frac{1}{2}$ alen bred, der rækker fra øst til vest, bestemt til at bære de to tårnes indre vægge. Ad en stige kommer man op i øverste stokværk, hvor de to tårne skiller sig ud fra hinanden, idet afstanden imellem dem dog kun er lidt over 1 alen. Med et så snævert mellemrum vilde de adskilte tårne ikke have kunnet gøre sig gældende, medmindre de oprindelig have haft to spir, ligesom Broager kirke. Og dette synes også at have været tilfældet, eftersom man i det nordre tårnkammer har fundet stænk af smeltet bly, der viser, at tårnene er ødelagt ved ildebrand, og at de formentlige spir har været dækkede med blytag. Hvert af tårnene har haft 4 Romanske vinduer, delte i midten ved kridtstensøjler, der har små forskelligt formede kapitæler. Hele den store vestre tårnmur har således kun to vinduer øverst oppe. I de to tårnsider, der vender indad mod hinanden, findes i højde med vinduerne to buede åbninger, der øjensynligt har været forbundne med hinanden

---

*) Også om dette tårn har man tidligere formodet, at det har været indrettet til forsvar; dets alder og forskellige træk kunde tale derfor.

ved en lille bro; døråbningen i det søndre tårn har dog senere fået en flad karm, ligesom broen nu er borte. De små tårnes mure er 11 alen høje, og hele tårnet indtil taget $30\frac{1}{2}$ alen. Det smalle rum mellem tårnene er nu tilmuret med en stens mur af små nyere mursten, og hele tårnet er dækket med et hæsligt valmtag (uden gavle). Sådant hærværk kan nok snarest stamme fra nyere barbariske tider. På

søndre tårnmur er anbragt to årstal, 1699 og 1765. Det første tal kan næppe være det år, da ødelæggelsen er foregået; herredsbogen er netop ført fra 1699 til 1729, og heri nævnes kun, at Magleby kirke 1697 har fået et nyt sejrværk på nordsiden af tårnet, samt at den ca. 1724 fik en lignende reparation som Møns øvrige kirker, men tårnets omdannelse nævnes ikke; der siges kun, at »tårnet er 15 alen langt og 10 alen bredt«. Det er altså muligt, at tvillingtårnene først

er ødelagte i 1765, hvorom også vidner de små nyere mursten i mellemvurene. Samtidig må tårnmurene være blevet overpudset med kalk og endog overstrøget med rød farve. Den hele bedrift skulde altså være udført midt i »oplysningsens tidsalder«, og næppe 150 år være svunden, siden Højemøen mistede sit stolte tvillingspir!

Broager kirke.

Det vilde jo være lett at sparke de murstykker ud, der nu forbinder tårnene. Men herved vilde spørgsmålet ikke være løst. Bygningsforholdene, grundplanen samt beliggenheden vilde kræve opførelsen af to mindre spir eller

ialtfald pyramidetage istedetfor det nuværende valmtag. Da vilde det ejendommelige tvillingtårn, der vistnok knytter Høje-Møn til Hvideslægten, kunne ses over hele øen, om end ikke spirene vilde blive nær så store som paa Broager kirke, se hosstående billeder. Kunde dette ikke være et mål, som man på Møn vilde stræbe at nå nu, da kirkerne bliver selvejende. Bekostningen vilde vist ikke blive uoverkommelig, næppe over 10,000 kr. At genoprejse nogle af sine gamle idealer vilde for øen i det hele vel være en anstrengelse værd.

I kirkens indre:

Altartavlen er snitværk med årstallet 1598 og Chr. IV.s våben. Den bærer desuden navnene *Brede Rantzou* og *Karen Göye* med de to slægters våbenmærker. Brejde Rantzau var lensmand på Møn fra 1596 til 1618 og holdt bryllup den 7de Maj 1598 med Karen Göye, der døde allerede året efter. Altartavlen er formodentlig skænket i anledning af brylluppet. Forneden findes 3 skjolde med bomærker:

I B K ⚔   H I N ⚔   P O K ⚔

Formodentlig provsten Jesper Kristensøn, idet B kan have været et tilnavn eller — »Jes Ber«.	Ligeså: præsten hr. Jens Nielson, som var præst i 60 år.	Degnen hed vistnok Peter Lerche. Men bogstaverne betyder snarest kirkeværgen.
---	--	--

Et andet årstal, 1757, må hentyde til en opmaling.

Kalk og disk er omgjorte 1861. Den gamle kalk skal ifølge sagnet være fundet i Viverhøj matr. nr. 12 i Råby-magle. Viverhøj er en forlængst sløjfet høj fra jernalderen, hvor man godt kan antage, at et sådant sølvbæger kan være fundet. Sygekalk og oblatæske stammer fra 1756, vinkanden fra 1824.

Malmstagerne med siddende løver som fødder har ingen indskrift.

Døbefonten er af kridtsten; kummen tikantet, rigt prydet med råt udførte ornamenters, figurer, ansigter, bukke og andre firfødede dyr, centaurer, flakte örner m. m. (formodentlig fra renaissancetid, se hosstående billeder). *Døbefadet* er

af messing med billede af Marias bebudelse. Et tinfad fra 1713.

Prædikestolen er ny. Tidligere skal der have været en prædikestol med snitværk, formodentlig samtidig med altertavlen.

Stolene er uden interesse. Der findes et pulpitur fra 18de årh.

I korgulvet foran alteret ligger en *gravsten*, hvorpå der med majuskelskrift (store bogstaver) står:

HIC JACET ANDREAS EBBONIS OLIM RECTOR ECCLESIE MAGLEBY ORATE PRO EO. (Her ligger Anders Ebbesön förđum sogneherre til Magleby kirke. Beder for ham.)

I begyndelsen af Stege bys bog S. 6 (altså ca. 1418) nævnes Nikolaus Andersön som ejer i Stege af en gård, han havde fået af præsten i Magleby, Hr. *Anders Ebbesön*. I nævnte bog s. 159 er nærmere forklaret, at Nicolaus vistnok er præstens søn,*) hvorfor også den Latinske form, Nicolaus, taler, mens navnet ellers i bogen skrives Niels. Men i såfald må overdragelsen være sket længe før 1418. Thi præsten A. E. må være død en god stund før udgangen af det 14de årh. såsom majuskelbogstaverne ikke bruges senere. Sønnen kan være født midt i århundredet, og faderen død kort tid efter, medens sønnen endnu havde gården i 1418. Vi formoder altså, at gravstenen er nedlagt foran alteret omkring år 1360. Senere kom minusklerne i brug, som ses på gravstenen over Moltkerne i Keldby kirke, der er udført nogle år senere. De to gravstene står altså hver på sin side af overgangen fra ældre til nyere skrift, om end tilsforskellen kun kan være nogle få år. Forøvrigt er det også rimeligt, at hr. *Fikke Moltke* har fulgt den ny mode tidligere end præstens familie i Magleby.

Nedenfor kortrinet ligger en gravsten med et udhugget middelalderligt kors uden indskrift, vistnok meget gammel. Men i det 16de og 17de årh. brugte man ofte at tage gamle gravstene i brug påny og give dem ny indskrift. Tværs over stenen er nemlig indhugget en nyere indskrift, der fortæller, at æret og agtet dannemand, Peder Lauritsøn Vimose og hustru Margrethe Andersdatter haver bekostet (formodentlig ved køb fra kirken) denne sten for sig og deres arvinger 1673. Det vilde unægtelig have mere interesse at vide, hvem gravstenen oprindelig har dækket. Mon en af Absalons mænd?

Nedenfor denne gravsten ligger en anden nu helt ud-

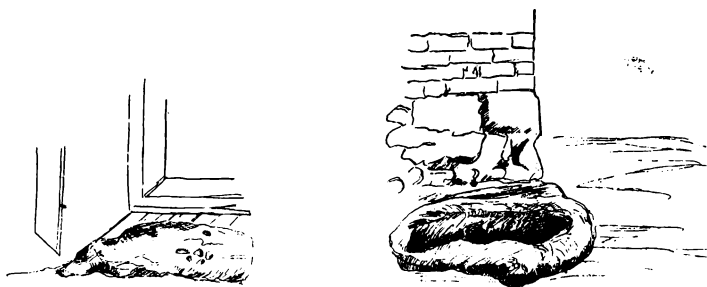
*) Coelibats budet blev ofte tilsidesat.

slidt med evangelistmærkerne i hjørnerne og et skriftsted langs randen. Af indskriften har kun kunnet læses (Møns?) »Herred og Magleby« (sogn?) samt to dødsår 1652 og 1662, formodentlig for mand og hustru, samt et bomærkeskjold. Utvivlsomt er det en præst, men dødsårene passer ikke på nogen sognepræst i Magleby, hvor Niels Frandsen Brun var præst fra 1611 til 1676. Derimod døde præsten i Borre Engel Gresserus 1652; men det kan også have været en ukendt kapellan i Magleby.

3 andre udslidte gravstene er nedlagte i kirkegulvet.

På den østre væg i koret er ophængt en firkantet tavle med en mindetale over hr. *Hans Coster* (født på Koster), der var præst i Magleby et år 1785—86. Det er en udførlig svulmende lovtale over manden og slutter med, at »dette sandfærdige minde sættes ham sukkende af en tro ven, som i 20 år kendte, ærede og elskede ham.« Nedenunder er på en påklistret seddel med en gammel hånd skrevet: Lindenkrone. Dette kan formentlig kun være den daværende ejer af Gjørsløv, kammerherre Joh. Fredr. Lindenkrone, der 1793 solgte Gjørsløv til Scavenius. L. var historisk og genealogisk interesseret, har oversat Grimms folkeæventyr.

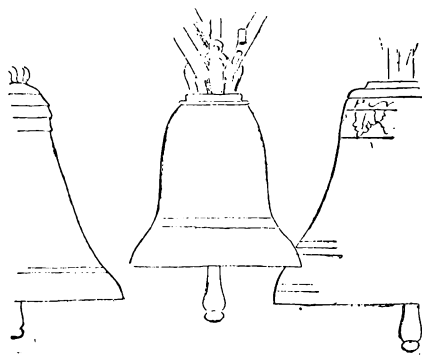
Den sten, der danner dørtrin til sakristiet har 5—6 skålformede *fordybninger* fra den forhistoriske tid.

Foran våbenhuset står en trugdannet sten, 3 fod lang, formodentlig et *vievandskar* fra den katolske tid.

I hvert af tårnene hænger en *klokke*. På den ene læses omtrent samme indskrift som på en klokke i Borre:

»Ans dem Fever bin ich geflossen Felix Fuchs hat mich gossen 1632.« Mester Felix Fuchs var under Chr. IV klokke- og kanonstøber i København. Der haves ca 20 kirkeklokker af ham samt de tidligere sangklokker på Frederiksborg slot.

Den anden klokke er mindre og uden indskrift, men dens form viser, at den er meget gammel, formentlig samtidig med tårnet i det 13de årh. Dens form gengives her ved siden af den tidligere klokke fra 1414 i Stege kirke.

Tårnet fik som nævnt et sejerværk i Morten Reenbergs tid. På en bjælke over urkammeret er udskåret:

Anno 1695.

Mag. Morten R. B., o: provsten Reenberg.

H. Hans H., o: præsten hr. Hans Hetting.

A R S B M   M L S K

(formodentlig degn, kirkeværge eller andre, f. ex. Anders Rasmussen bygmester og Mads Larsen kirkeværge.)

I anledning af det formentlige vievandskar, der står ved indgangen, kan tilføjes, at sådanne ellers er sjældne,

da de fortrinsvis blev fjernede i reformationstiden. Der findes dog et par i Jylland. På Møn findes yderligere 4, som er fjernede fra kirkerne: en i provstegårdens have, formentlig fra Stege kirke, en i Spejlsby (fra klosteret) og en i Marienborg have. Desuden findes i en gård i Hovedskov en lignende, som dog snarest har været en døbefont.

Historisk Samfund for Præstø Amt

i 1912—13.

Samfundets Medlemsantal har været jævnt stigende og udgør nu 455.

De 3 den 1ste Januar 1913 afgaaede Bestyrelsesmedlemmer, Baronesse G. Reedtz-Thott, Fedgaard, Gaardejer Didriksen, Mandemark, og Lærer Jensen, Snesere, vare blevne genvalgte og havde modtaget Genvalget.

Samfundets Regnskab for 1912 var bleven revideret af Sagfører Fester og Amtsfuldmægtig Krarup og befundet rigtigt. Aarets samlede Indtægt udgjorde 1001 Kr. 90 Øre, Udgiften 809 Kr. 45 Øre, saa at der til 1913 kunde overføres et Overskud af 192 Kr. 45 Øre.

Paa et Bestyrelsesmøde d. 8. Maj 1913 vedtoges det, at ældre Aargange af Samfundets Aarbog kan overlades nye Medlemmer for halv Pris, 1 Kr, for saa vidt Oplaget tilstrækker, og at Aarbogen mod Gensidighed ligeledes kan overlades for halv Pris til andre historiske Samfund.

Samfundet havde i 1912 udgivet sin første Aarbog og havde foruden Stiftelsesmødet i Næstved, d. 1. Februar, hvor Kaptajn Rockstroh talte om Sydsjælland under Svenskekrigen 1657—60, afholdt et Møde i Vordingborg d. 22. Septbr., hvor Direktør ved Nationalmusæet Dr. phil. Mackeprang for en stor Forsamling holdt Foredrag om Vordingborg Slot og foreviste og forklarede Slotsruinerne.

Samfundet havde indmeldt sig i Dansk historisk Fællesforening og truffet Aftale om Udveksling af Aarbøger med de historiske Samfund for Københavns Amt, Frederiksborg Amt, Holbæk Amt, Sorø Amt, Odense og Assens Amter, Aalborg Amt, Aarhus Amt, Randers Amt, Ribe Amt og Vejle Amt.

Næstved, d. 8. September 1913.

A. Vedel,

p. t. Formand,

Medlemsliste.

- Andersen, Jens, Lærer, Roneklint, Præstø.
» Kr. Skomager, Lund, Rødvig.
» L. Jacob, Gaardbestyrer, Snesere.
» P. H., Slagter, Storehedinge.
» Th, Murermester, Mern, Præstø.
» H. C., Gaardejer, Ellerødgaard, Vordingborg.
» Jens, Gaardejer, Snesere.
- Andreasen, Redaktør, Næstved.
Assens, Sognepræst, Hellested, Haarlev.
Axelsen, Redaktør, Kjøge.
Aarup, Kbmnd., Næstved.
Baden, H. T., Lærer, Glumsø.
Begtrup, E. W., Sognepræst, Holtug, Storehedinge.
Bischoff, do., Lillehedinge, Storehedinge.
Bjerre, P., Lærer, Faarup, Lou.
Blechingberg, Amtsforvalter, Næstved.
Blom, Provst, Dalby.
Bojsen, Frede, Rødkilde, Stege.
Borch, Sognepræst, Næstelsø, Næstved.
Borre, Lærer, Næstved.
Bendtsen, H. J., Amtsforvalter, Stege.
Buck, pens. Lærer, Havnlev, Rødvig.
Børresen, Jørgen, Gaardejer, Magleby, Klippinge.
Brun, Fr., Købmand, Vordingborg.
Bluhme, E., Stiftsdame, Vallø.
Brødsgaard, Gartner, Vallø.
Bøttiger Thiesen, Købmand, Vordingborg.
Beldring, fhv. Overlærer, Næstved.
Birksted, H. Olsen, Købmand, Næstved.
Boeg, Fysikus, do.

- Berth, V., Guldsmed, Næstved.
Branning, Trafikassistent, Kallehave.
Caspersen, Jørg., Lærer, Roholte. Fakse.
Christensen, Jens, Rentier, Havnlev, Rødvig.
    » Balthasar, Lærer, Storehedinge.
    » J. P., Lærer, Ring, Lou.
    » P. Gaardejer, Kastrup, Vordingborg.
    » N. P., Murer, Lil. Taarøje, Fakse.
    » S., Lærerinde, Stubberup, do.
    » Chr., Bygmester, Stege.
    » N. P., Bogtrykker, Næstved.
    » C., Lærer, Faksinge.
    » Gartner, Gunderslevholm.
Christiansen, H., Murermester, Engelstrup, Rønnede.
    » J., Gaardejer, Spjellerup, Karise.
    » Johs., Lærer, Smerup, Karise.
    » Skolefondskasserer, Næstved.
Christoffersen, A., Gaardejer, Mern.
    » N., Brygger, Viemose, Mern.
    » H., Forvalter, Dame, Stege.
    » Chr. Gaardejer, Enghavegaard, Borre.
Clausen, pens. Lærer, Falkonerale 67,² København F.
Collet, Kammerherreinde, Rønnebæksholm, Næstved
Cruse, Sygehuslæge, Stege.
Dam, Emil, fhv. Forstander, Brøderup, Tappernøje.
Dambo, L. M., Overlærer, Stege.
Damgaard, K., Premierløjtnant, Næstved.
Dambæk, Sagfører, Præstø.
Danø, V., Lærer, Vordingborg.
Date, A, do., Kongsted, Rønnede.
David, Bestyrer, Damsholte, Stege.
Didriksen, H, Gaardejer, Mandemark, Borre.
    » Jørg., Gaardejer, Sønderby, Borre.
Dreyer, H., Gaardbest., Karisegaard.
Dyrløv, Lærer, Kjeldbylille, Stege.
Elgaard, A. C, Lærer, Allerslev, Præstø.
Ellert, O. F., do., Hylleholt, Fakse.

- Emborg, Organist, Vordingborg.
Engelsen, C. Schröder, Boghandler, Frederiksberggade, Kbh.
Eriksen, Lærer, Køng, Lundby.
Fester, Sagfører, Næstved.
Frandsen, L. P., Gaardejer, Dysted, Olstrup.
    » Hans, Parcellist, Tolstrup Vængegaard, Stege.
    » J. P., Gaardejer, Tostrup, Stege.
    » A., do., Tybjerglille, Herlufmagle.
    » F., Hmd., Gjevnø, Rødvig.
Funch, A., Redaktionssekretær, Stege.
Frederiksen, H., Sognefoged, Slimminge.
Fog, Godsforvalter, Stege.
Gjevnø, H. P., Sognepræst, Grevinge.
    » O., Førstelærer, Asnæs.
Glahn, Sognepræst, Kognsted, Rønnede.
Grand, P. M., Forstander, Brunsmind, Olstrup.
Groth-Hansen, Købmand, Fakse Ladeplads.
Grønager, H. P., Gaardejer, Pollerup, Stege.
Grønning, Murmester, Masnedsund.
Gundesen, P., Lærer, Særslev.
Gøtzsche, Adjunkt, Herlufsholm, Næstved.
Hansen, A., Lærer, Valløby, Vallø.
    » B., Lærerinde, Masnedsund.
    » E., Lærer, Vraaby, Haarlev.
    » Erik, Redaktør.
    » Erik, Lærer, Strøby Egede.
    » Frands P., Gaardejer, Kanderød, Thureby.
    » L., Gaardejer, Tostrup, Stege.
    » Fr., Fisker, Tostrup, Stege.
    » Hans, Gaardbest., Kjeldbylille, Stege.
    » Emil, Gaardejer, Lilbygaard, Mern.
    » Hans, Gaardejer, Taageby, Mern.
    » Hans, jun., Gaardbest., Kastrup, Vordingborg.
    » Jens, Gartner, Rødvig.
    » Jørg. H., Godsforvalter, Gaunø, Næstved.
    » J., Gaardejer, Næs, Vordingborg.
    » J., Lærer, Pederstrup, Lou.

Hansen, P., Lærer, Rislev, Næstved.

- » H. P., do., Lou.
- » P., Landvæsenskommissær, Aaside, Præstø.
- » P., Lærer, Stubberup, Fakse.
- » J. P., Gaardejer, Sædder, Thureby.
- » H., Gdr., Landbrugskandidat, Næstelsø, Næstved.
- » H. P., Lærer, Ørslev, Vordingborg.
- » Preben, pens. Lærer, Karise.
- » Kristian, Lærer, Toksværd, Olstrup.
- » Kr., Gaardejer, Pollerup Kuldgaard, Stege.
- » L., Gaardejer, Tostrup, Stege.
- » Niels, Husmand, Fensmark, Næstved,
- » Niels, Købmand, Fakse.
- » O., Lærer, Roholte, Fakse.
- » Karen, M., Gaardejerske, Klippinge,
- » F. L., Mejeribest., Ammedrup, Præstø.
- » Niels, Gaardejer, Egedegaard, Storehedinge.
- » R., Godsforvalter, Neblegaard, Mern.
- » Otto, Lærer, Næstved.
- » Marie, Lærerinde, Raabymagle pr. Borre.
- » J. C., Mejeriejer, Bøgebjerg pr. Borre.
- » Hotelejer, Hunosøgaard pr. Borre.
- » Carl, Skovfoged, Udsigten pr. Viemose.
- » Hans Henrik, Gaardejer, Remkolde, Vordingborg.
- » Niels, Købmand, Næstved.
- » Th., Hotelejer, do.
- » H., Gaardejer, Præstebjerg, Dame, Askeby.

Hage, A., Kammerherre, Oremandsgaard, Mern.

Hammerich, cand. jur., Stege.

- » Etatsraad, Villa »Iselin«, Vordingborg.

Hald, Johanne, Lærerinde, Myrup, Lou.

Halse, Seminarieforst., Vordingborg.

Harrekilde, J., Lærer, Herlufmagle.

Henrichsen, C., do., Magleby, Klippinge.

Henriksen, L., do., Bjælkerup, Storehedinge.

Herbo, do., Holme Olstrup.

Hinding, Carl, Boghandler, Næstved.

- Hjortsø, P. L., Dyrlægge, Aaside, Snesere.
Hoffmann, Ritmester, Næstved.
Høj, Kr., Lærer, Karrebæksminde.
Høyer, E. A., Hotelejer, Fakse.
Hørlyck, Sognepræst, Borre.
Hjort, Driftsbest., Magle Mølle, Næstved.
Henrichsen, Gaardejer, Haarbølle, Askeby.
Herskind, Sognepræst, Baarse, Præstø.
Huus, V., Købmand, Næstved.
Hvidberg, Forpagter, Bredeløkke, Storehedinge.
Hyllekvist, Lærer, Magleby, Borre.
Henrichsen, Anna Bjørn, Frue, Haarbølle, Askeby.
Haslund, Læge, Tappernøje.
Hemmingsen, Christine, Aalebæk pr. Borre.
Hemmingsen, Gaardejer, Hyllemosegaard, Stege.
Ingerslev, Distriktslæge, Præstø.
Ipsen, pens. Overlærer, Vordingborg.
Jacobsen, R. L., Lærer, Knudsby, Vordingborg.
    » Søren, Amdraadsmedlem, Gjeldsted, Næstved.
Jensen, Christoffer, Gaardejer, Sageby, Mern.
    » Anders, do., Kjeldbylille, Stege.
    » Hans, do., Gjevnø, Storehedinge.
    » H., do., Højerup, Storehedinge.
    » H., Gaardbest., Rosendalsvej, Fakse.
    » Jens, Gaardejer, Toksvæsd, Olstrup.
    » Jens, do., Magleby, Klippinge.
    » Jens P., Gaardbest., St. Taarøje, Fakse.
    » K, Mejeribest., Syd-Stevns, Rødvig.
    » L. P., Gaardejer, Pollerup Hovgaard, Stege.
    » M., Sognepræst, Kjeldbymagle, Stege.
    » Niels, Gaardejer, Kjeldbylille, Stege.
    » Dyrlægge, Alkestrup, Thureby.
    » O., Sognepræst, Fakse Ladeplads.
    » Otto, Lærer, Strøby.
    » L., do., Smidstrup, Præstø.
    » L. C., do., Rønnebæk, Næstved.
    » P. E., do., Snesere.

Jensen, P., Lærer, Hølsted, Næstved.

- » R., Gaardejer, Ugledie, Præstø.
- » R., do., Sneseretorp, Snesere.
- » R., do., Varpelev, Haarlev.
- » N., do., Rejnstrup, Fakse.
- » Th., Lærer, Sprove, Møn.
- » Jens, Gaardejer, Tostrup, Stege.
- » Crone, do., Næstved.
- » V., Lærer, Mandemark, Borre.
- » Ravn, Sognepræst, Toksværd, Olstrup.
- » Th., Lærer, Sprove.
- » Søren, Gaardejer, Storehedinge.
- » Stevns, Herredsfuldmægtig, Storehedinge.
- » » Lærer, Hellested, Haarlev.
- » J. P. Lærer, Rødvig.
- » Hartvig, Brygger, Lundby.
- » J. P., Gaardbest., Smerup, Karise.
- » Chr., Overretssagfører, Næstved.
- » Fanø, Lærer, Næstved.
- » Søren, Gaardejer, Raaby, Storehedinge.
- » Hans, Gaardejer, »Banken«, Haarbølle, Askeby.
- » J. J., Dyrlæge, Askeby.
- » O., Købmand, Sømark, Borre.
- » Konrad, Gaardejer, Budsene, Borre.
- » J. P., Gaardejer, Askeby.
- » Sofus, Gaardejer, Raabymagle pr. Borre.
- » Oved, Laurits, Gdr., Raabymagle pr. Borre.
- » Fr., Muremester, Raadhusgade, Stege.
- » Julie, Lærerinde, Borre.

Jespersen, Godsforvalter, Nysø, Præstø.

- » Klosterforvalter, Vemmetofte, Fakse.
- » Proprietær, Aasidegaard, Snesere.

Johannesen, G., Købmand, Næstved.

- » P. C., pens. Lærer, L. Faureby, Fakse Ladepl.

Johansen, Peder, Gaardejer, Valløby, Vallø.

- » Jens, Gaardejer, Lundby.
- » Frue, do.

Juul, P. S., Skoleinspektør, Præstø.

Jørgensen, And., Forstander, »Elieser«, Storehedinge.

- » Bankbestyrer, Vejle.
- » H., Kantor, Vordingborg.
- » L., Husejer, Skørpinge, Rødvig.
- » J., Gaardejer, Magleby, Klippinge.
- » O. A., Lærer, Abildhøj, Præstø.
- » J. P., Lærer, Herlufllille, Herlufmagle.
- » Johs., Gaardejer, Vibede, Fakse.
- » Th., Sognepræst, Udby, Vordingborg.
- » Th., do. Langebæk, Vordingborg.
- » H., Gaardbestyrer, Tolstrup, Thureby.

Karlshøj, Povl, Gaardejer, Gjevnø pr. Rødvig.

- » R., Gaardejer. Lyderslev, Storehedinge.

Kaa, Th., Kantor, Præstø.

Keller, V., Sagfører, Storehedinge.

Kjær, M. C., Lærer, Volderslev.

Knudsen, Th. Bang, Mejeribestyrer, Fakse.

- » J., Skolebestyrer, Fakse.
- » P., Købmand, Næstved.

Kristensen, Lagerforvalter, Rødvig.

Kæstel, Louis, Lærer, Tolstrup, Vordingborg.

Krøjgaard, S. P., Lærer, Aversi, Haslev.

Königsfeldt, Sognepræst, Magleby, Klippinge.

Knoth, C., Toldforvalter, Vordingborg.

Kristiansen, P., Sognefoged, Havnlev, Rødvig.

Larsen, Lærer, Fensmark, Næstved.

- » C., Lærer, Ugledie, Præstø.
- » Chr., Lærer, Næstved.
- » J. Chr., Gaardejer, Tybjergllille, Herlufmagle.
- » J. Chr., Amtsraadsmedlem, Ebbeskov, Fakse.
- » L., Gaardejer, Tostrup, Stege.
- » Krist., Gaardejer, Tostrup, Stege.
- » H. P., Gaardejer, Tostrup, Stege.
- » L. K., Sognefoged, Holtug, Storehedinge.
- » N., Gaardejer, St. Røttinge.
- » P., Gaardejer, Ørslev, Vordingborg.

Larsen, L. P., Gaardejer, Kastrup, do.

- » L. P., Røddinge, Stege.
- » Th. A., Købmand, Præstø.
- » Jens, Karetmager, Mern.
- » K. A., Skovfoged, Vemmetofte, Fakse.
- » Chr., Sagfører, Næstved.
- « P., Mejeribestyrer, Holme Mejeri, Borre.
- » L., Dyrehavegaard, Præstø.
- » Jens, Amdsraadsmedlem, Frenderup, Møn.
- » A. P., Gaardejer, Hammer pr. Lou.
- » Anna, Lærerinde, Druestrup, Thureby.

Landsarkivet for Sjælland, Jagtvej Nr. 10, København.

Lassen, Provst, Sognepræst, Vejlø, Næstved.

Lauritsen, E., Lærer, Kostræde, Lundby.

- » H. T., Kordegn, Præstø.
- » Th., Lærer, Kastrup, Vordingborg.

Gorm-Larsen, Lærer, Magleby Realskole, Borre.

Landsberg, Overretssagfører, Storehedinge.

Lichtenberg, Provst, Sognepræst, Valløby, Vallø.

- » M. de, Klosterfrøken, Vemmetofte, Fakse.

Lillelund, E., Enkefrue, Næstved.

Lomholt, Møller, Sædder, Thureby.

Lundsgaard, Lærer, Højerup, Storehedinge.

Lund, Asger, Gaardejer, Store Tvedegaard, Herfølge.

- » Arkitekt, Vordingborg.
- » Kantor, Vallø.

Lundqvist, Lærer, Borre.

Lunding, F., Klosterfrøken, Vemmetofte, Fakse.

Madsen, R. S., Mejerist, Druebro, Thureby.

- » Jens, Gaardejer, Baarse, Præstø.
- » M. A., Sognefoged, Ndr. Vindinge, Vordingborg.
- » N. P., Gaardejer, Faarup, Lou.
- » Mouritz, Forstander, Brøderup, Tappernøje.

Mejnertsen, Sognepræst, Mern

Michelsen, J., Lærer, Ulse, Haslev.

- » Møller, Rosenfeldt, Vordingborg.

Mortensen, J., Lærer, Lund pr. Rødvig.

- Molke, E., Grevinde, Tryggevælde, Haslev.
» H., Greve, Marienborg, Stege.
- Mourier, G, fh. Proprietær, Christinelund, Præstø.
- Møller, C. J., pens. Lærer, Storehedinge.
» Tage, Sognepræst, Højerup, Storehedinge.
» J. C. V, Stationsforstander, Masnedsund.
» F., Læge, Borre.
- Mørup, S., Sagfører, Næstved.
- Myhre, B., Lærer, Masnedsund.
- Mathiesen, Overretssagfører, Næstved.
- Mehlsen, Gaardfæster, Skovgaard, Fakse.
- Nielsen, Carl, fhv. Skolebestyrer, Magleby, Borre.
» Elias, Kantor, Stege.
» H., Lærer, Tybjerg, Herlufmagle.
» H. A., Lærer, Næstved.
» H., Lærer, Lestrup, Rønnede.
» H. P., Lærer, Herlufmagle.
» H. P., Gjeldsted, Herlufmagle.
» H. P., Abildhøj, Præstø.
» Karl, Sognefoged, Rislev, Næstved.
» Hans, Murermester, Klippinge.
« H. P., Sognefoged, Frøslev, Storehedinge.
» P., Husmand, Renge, Storehedinge.
» Jens, Gaardejer, Lund, Rødvig.
» N Juul, Gaardejer, Lund, Rødvig.
» Lars, Møller, Havnlev, Rødvig.
» N. Kr., Lærer, Snaseretorp, Snesece.
» R., Brøderup, Tappernoje.
» L. P., Sogneraadsformand, Boserup, Olstrup.
» Laura, Lærerinde, Fakse.
» N. R., Sogneraadsfmd., Kjessendrup, Fakse.
» R. Chr., Gaardejer, Magleby, Klippinge
» S. P., Seminarielærer, Haslev.
» V. S. N., Toldassistent, Fakse Ladeplads
» N., Postmester, Borre.
» Carl, Boghandler, Stege.
- Nandrup, J., Købmand, Næstved.

Norring, Sognepræst, Storehedinge.

Nøhr., M. A., Gaardejer, Hjertebjerg, Stege.

» A., Tiendegaarden, Borre.

Olsen, H. P., Lærer, Storehedinge.

» N., Handelsmand, Stevns Højskole, Rødvig.

» M., Lærer, Sædder, Thureby.

» O., » Storehedinge.

» Jens, Gaardejer, Magleby Klippinge.

» Marie, Rentierske, Ulse, Haslev.

» L. P., Købmand, Næstved.

Oksen, Provst, Herfølge.

Ohlmann, Sognepræst, Vemmetofte, Fakse.

Oxholm, Kammerherreinde, Rosenfeldt, Vordingborg.

» Kammerherre, » »

Petersen, Anders, pens. Lærer, Falkonerallé 88, Frdbg.

» Emil, Lærer, Dame, Stege.

» Frederik, Lærer, Værlose, Fakse.

» Hans, Gaardejer, Klippinge.

» H. Chr., Amtsraadsmedl., Renge, Storehedinge.

» H. P., Grd., Enghavegrd., Ndr. Vindinge, Vordingb.

» L., Overlærer, Fakse.

» L., Lærer, Holtug, Storehedinge.

» L. P., Redaktør, Præstø.

» L. Kr., Gaardejer, Pollerup, Strandgaard, Stege.

» M. P., Lærer, Lillenæstved.

» N. M., do., Næstved.

» Regnar, Enke efter Redaktør, Næstved.

» R., Sögneraadsm., Sipperup, Næstved.

» Niels, Gaardejer, Sonnerup, Thureby.

» S., Sognefoged, Sneserø.

» V., do., Karise.

» Jens, Gaardbest., Snesere Præstegaard.

» Jens, Gaardejer, Bjevskov.

» Tyndeskov, Lærer, St. Taarnby, Vallø.

» Th. Købmand, Næstved.

» R., Amtsraadsmedlem, Gaardejer, Budsebjerg, Kjæng.

» I. A. Glarmester, Næstved.

- Petersen, P., Gaardejer, Lykkebæk, Klippinge.
» P., Overskovfoged, Damsholte Stege.
» Jens. Ungkarl, Arnøje, Storehedinge.
» H. C., Gartner, Flintemose, Bøgesø.
» Henrik, pens. Lærer, Amagerbrogade 239², Kbhvn.
» Niels, Gaardejer, St. Faureby, Vallø.
» Lars, do., Drustrup, Tureby.
» Lærer, Næstelø, Næstved.
- Pettersen, Otto, Gaardejer, Hammer Torup, Lou.
- Poulsen, Overlærer Masnedsund.
» H. Fr., Gaardejer, Sneseregaard, Snesere.
- Palsøe, Bogholder, Stege.
- Pontoppidan, Sognepræst, Spjellerup, Karise.
- Post, Godsejerinde, Broksø.
- Preus, Amtstuefuldmægtig, Næstved.
- Qvist, Frk., Lærerinde, Smidstrup Tappernøje.
- Rasmussen, H., Gaardejer, Frøslev, Røding.
» Carl, do., Clemenshus, Kastrup, Viby.
» Chr., do., Højgaard, Rødvig.
» H. J., do., Kjeldbylille, Stege.
» M. Overlærer, Vordingborg.
» Ole, Gaardejer, Fredensdal Fakse.
» Peter Gaardbest., Kjeldbylille, Stege.
» R. Gaardejer, Ornebjerg, Vordingborg.
» N., Lil. Taarøje, Fakse.
- Rasch, Realskolebest., Damsholte, Stege.
- Riemann, Sognepræst Fakse.
- Rosenkrantz, Baron, Liselund, Borre.
» E., Baronesse, do., do.
- Rørbeck, Lærer, Kongsted, Rønnede.
- Howden-Rønnenkamp, Kammerherre, Næsbyholm.
- Reinau, A., Sognepræst Glumsø.
- Rosen, E., Priorinde, Vemmetofte Kloster.
- Rasmussen, Proprietær, Overdrevsgaarden, Præstø,
- Rosted, K., Redaktør, Stege.
- Rørdam, E., Bibliothekar, N. A. Hansens Allé 5, Hellerup.
- Scavenius, A., Forpagterske, Søgaard, Storehedinge.

- Scavenius, Kammerherre, Gjorslev, Storehedinge.
» Generalforpagter, Gjorslev, Storehedinge.
Seidenfaden, pens. Lærer, L. Taarøje, Fakse.
» H., Gaardejer, do., do.
Scheel, Jørgen, Mejeribest, Aaside, Snesere.
Schmidt, C, Lærer, Klippinge.
Schmoch, Sognefoged, do.
Simon, A., Boghandler, Næstved.
Skov, P., Lærer, Abbednæs, Næstved.
Schou, Maler, Vordingborg.
Svarre, E. Redaktør, Køge.
Skov, Lærer, Haarlev.
Spang, Inspektør, Rosenfeldt, Vordingborg.
Struckmann, Distriktslæge, Næstved.
Sennels, Kbm., Masnedsund.
Svendstorp, N. R. Gaardejer, Gjernø, Storehedinge.
Sørensen, Sporvognskonduktør, Falkoneralle 67, Kbhvn.
» Aug., Teglværksejer, Snesere.
» Kr., Lærer, Frøslev, Storehedinge.
» Kr., Sognepræst, Kastrup Vordingborg.
» Kr., fhv. Gaardejer, Pollerup, Kuldgaard, Stege.
Søgaard, Johs., Lærer, Næstved.
Schmidt, C. V., Købmand Næstved.
Simony, Ellen, Klosterfrøken, Vemmetofte Kloster.
Scheded-Juel, Stiftsdame, Vallø Slot.
Sommer, H. Købmand, Næstved.
Sabra, Oskar, Konsul, do.
Stevns, O. J., Højskoleforstander, Kvissel.
Sporsén, Sophie, Borgmesterinde, Vordingborg.
» Borgmester, do.
Steinmann, B., Kammerherreinde, Tybjerggaard, Herlufmagle.
Skovgaard, Lauritz, Gaardejer, Taageby, Mern.
Suhr, Frøken, Godsejerinde, Petersgaard, Langebæk.
Skov, T., Lærer, Varpelev, Klippinge.
Statens Lærerhøjskole, København.
Thune, Fr, Boghandler, Vordingborg.
Thomsen, Oberstløjtn., Esperance Alle Nr. 2, Charlottenlund.

- Thorup, Sognepræst, Nyord, Stege.
Tybjerg, J., Redaktør, Næstved.
Tudvad, J., Friskolelærer, Syd Stevns, Rødvig.
Reedtz Thott, Lehnsbaron, Gaunø, Næstved.
    »   G., Baronesse, Fedgaard, Fakse.
Tolderlund, H. I., Etatsraad, Næstved.
Valeur, Sognepræst, Elmelunde, Stege.
Vedel, A., Kammerherre, Amtmand, Næstved.
    »   Kammerherreinde, Næstved.
West, L., Enkefrue, Næstved.
Vestergaard, Politiassistent, Kastrup, Vordingborg.
Volf, Stiftsprovst, Storehedinge.
Wurr, A., Lærer, Eskildstrup, Rønnede.
Wichfeldt, E. Dekanesse, Vallø Slot,
Wroblevski, O., Boghandler, Nytorv 19, Kbhvn.
Zahle, Konsejlspræsident, København.
    »   Niels, Byfogedfuldmægtig, Næstved.
Ødum, Lærer, Næstved.

Listen er sluttet 20. August 1913.

Mulige Fejl bedes undskyldt, og Meddelelser om saadanne modtages med Tak.

